

Johanna Mäkipelkola

Lastensuojelu tutuksi

Lastensuojelun perehdytysmateriaali Seinäjoen kaupungin päiväkotihenkilöstölle

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi

Tekijä: Johanna Mäkipelkola

Työn nimi: Lastensuojelu tutuksi: Lastensuojelun perehdytysmateriaali Seinäjoen kaupungin päiväkotihenkilöstölle

Ohjaaja: Anu Aalto

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 56

Liitteiden lukumäärä: 2

Päiväkotihoido on yksi merkittävimmistä lasten hoitomuodoista. Lastensuojelun tarve on kasvanut viime vuosina ja tämä näkyy myös päiväkodeissa. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut, mutta päivähoidosta ilmoituksia on tehty muita tahojaa vähemmän. Lähteiden mukaan päiväkodeissa on vajavainen tietämys lastensuojelusta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarjota selkeä materiaali päiväkotihenkilöstön perehdyttämiseen lastensuojeluasioissa. Lisäksi tavoitteena on tarjota välineitä huolen punnitsemiseksi ja puheeksi ottoon päiväkotiympäristössä.

Opinnäytetyössäni käsittelen lastensuojelua, päiväkotihoidoa, lastensuojelutarpeen arviointia, varhaista puuttumista ja huolen puheeksi ottoa. Tietoa opinnäytetyöhöni keräsin kirjallisuudesta ja haastatteleamalla eri ammattilaisia.

Merkittävä osa opinnäytetyötäni on lastensuojelun perehdytysmateriaali, joka on tarkoitettu päiväkodeille. Seinäjoen kaupunki vastaa PowerPoint – muotoisen perehdytysmateriaalin käytöstä. PowerPoint sisältää tietoa lastensuojeluprosessista, lastensuojelulaista, päiväkodin roolista lastensuojeluprosessissa ja huolen puheeksi otosta. Materiaalissa on lisäksi havainnollistavia kaavioita ja tilastoja.

Avainsanat: lastensuojelu, päiväkotito, lapsi, yhteistyö, varhainen puuttuminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Johanna Mäkipelkola

Title of thesis: Making child welfare known: The introductory material on child welfare intended for day care centres in Seinäjoki

Supervisor: Anu Aalto

Year: 2011 Number of pages: 56 Number of appendices: 2

Care provided in a day care centre is one of the most significant forms of child care. The need for child welfare has grown in the past few years, which is also apparent in day care centres. The number of contacts to notify child welfare services has increased, but day care centres have contacted these services less often than other officials. According to literature, staff in day care centres lack knowledge of child welfare. The purpose of my thesis is to offer easy-to-read material to introduce day care centre staff to child welfare issues. In addition, my objective is to offer means of assessing and bringing up various concerns in the day care centre environment.

The thesis discusses child welfare, care given in day care centres, assessing the need for child welfare, early intervention and bringing up concerns in a discussion. The information for the thesis was collected from literature and by interviewing various professionals.

The introductory material on child welfare intended for day care centres forms the most significant part of the thesis. The city of Seinäjoki will be responsible for distributing the material in the form of a PowerPoint presentation. The material includes information of the child welfare process, the Child Welfare Act, the role of the day care centre in the child welfare process and on how to bring up concerns. In addition the material includes illustrative charts and statistics.

Keywords: child welfare, day-care centre, child, early intervention, co-operation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS	7
3 TAUSTAA	9
4 LASTENSUOJELUTYÖN EDELLYTYKSET PÄIVÄKODISSA	11
4.1 Päiväkotitoimintaympäristönä	11
4.2 Päiväkotitoiminta ja asiantuntijuus	13
5 PÄIVÄKOTI LASTENSUOJELUTARPEEN ARVIOIJANA	17
5.1 Lastensuojeluprosessi.....	17
5.2 Lastensuojelutarpeen arviointi päiväkodissa.....	22
5.3 Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö.....	24
5.4 Lastensuojelu Seinäjoella	28
6 VÄLINEITÄ JA TOIMINTAOHJEITA HUOLEN HERÄTESSÄ	30
6.1 Lähtökohtana varhainen puuttuminen	30
6.2 Huolen puheeksiotto	30
6.3 Huolen vyöhykkeet.....	33
6.4 Kasvatuskumppanuus yhteistyön edellytyksenä	34
6.5 Verkostotyö	36
7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	38
7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	38
7.2 Aineiston keruu	38
7.3 Perehdytysmateriaalin suunnittelu ja toteutus.....	39
7.4 Lopputulos ja testaus	41
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	46
LIITTEET	49

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1.	Lastensuojelun asiakasprosessi (Taskinen 2010, 57).....	22
Kuvio 2.	Lastensuojeluilmoitukset Seinäjoella vuonna 2010 (Seinäjoen kaupunki 2011).....	25
Kuvio 3.	Huolen vyöhykkeet (Huhtanen K. 2004, 47.).....	34
Kuvio 4.	Opinnäytetyöprosessi 2011.....	40

1 JOHDANTO

Päiväkoti on yksi merkittävimmistä lasten hoitomuodoista, sillä vuonna 2009 218 000 päivähoidossa olleesta lapsesta hieman yli 70% hoidettiin päiväkodissa (Lasten päivähoito 2009, [viitattu 25.5.2011]). Yhteiskunnan eri muutokset ovat vaikuttaneet lasten suojelun tarpeen kasvamiseen, joten on selvää, että tarve näkyy myös päiväkodeissa. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut, mutta päivähoidosta ilmoituksia on tehty muita tahoja vähemmän. Lisäksi useista lähteistä käy ilmi, että päivähoidon ja lastensuojelun sosiaalityön välinen yhteistyö kaipaasi tehostamista (Kallio 2005, 14-15; Päivähoidon lakiopas 2010, 7).

Opinnäytetyöhöni keräsin tietoa niin lastensuojelusta kuin päiväkodeista toimintaympäristöinä. Lastensuojelusta keräämääni tietoa sovelsin päiväkotiympäristöön sopivaksi. Keräämästäni tiedosta rakensin perehdytysmateriaalin lastensuojelusta päiväkodeille, joka on PowerPoint – muotoinen. Perehdytysmateriaali tulee Seinäjoen kaupungin sisäiseen koulutuskäyttöön. Työn rajaaminen päiväkoteihin tarkentui tutustuttuani Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian yhdessä tekemään tutkimukseen, jossa selvitettiin uuden lastensuojelulain vaikutuksia eri ammattiryhmien toimintatapoihin (Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M., Varsa, M. 2010). Rajausta tuki lisäksi Seinäjoen kaupungin omat tilastot ja lastensuojelun johtajan kanssa käymäni keskustelut. Päiväkoti käsitteenä rajasi pois myös perhepäivähoidon eri yksiköt. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarjota selkeä materiaali päiväkotihenkilöstön perehdyttämiseen lastensuojeluasioissa. Lisäksi tavoitteena on tarjota välineitä huolen punnitsemiseksi ja puheeksi ottoon päiväkotiympäristössä. Sosionomin ammatillisuuden näkökulmasta työni tavoitteena on lisätä tietoisuutta lastensuojelusta ja tätä kautta edistää varhaista puuttumista ja huolen puheeksi ottoa.

PowerPoint – muotoisen perehdytysmateriaalin voi esittää Seinäjoen kaupungin lastensuojelun ammattilaiset tai henkilö, jolla muuten on riittävät tiedot lastensuojelusta koulutuksensa puolesta. Esimerkiksi sosionomin koulutuksen omaava työntekijä on hyvä esittäjä, sillä hänellä on tietoa palvelujärjestelmästä kokonaisuutena. Lisäksi sosionomilla on koulutuksensa puolesta hyvät valmiudet ohjaamiseen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Lastensuojelun perusajatuksena on turvata lapsen etu (Upanne 2005, 341). Päivähoito on tärkeä osa niin lasten yleistä suojelua kuin lastensuojeluakin, joten sen tehtävä on turvata lapsen edun toteutuminen. Päiväkodin tulee valvoa lapsen edun toteutumista omalta osaltaan ja tarvittaessa viedä asiaa eteenpäin, mikäli omat keinot ongelman ratkaisemiseksi eivät riitä. Tieto varsinaisesta lastensuojelusta on tarpeen yhteistyön helpottamiseksi niin vanhempien kuin lastensuojelun sosiaalityönkin kanssa. Tietämättömyydestä johtuvat ennakkoluulot vaikeuttavat huolen puheeksi ottoa ja nostavat kynnystä lastensuojeluilmoituksen tekoon. Opinnäytetyöni tarkoituksena onkin tarjota selkeää materiaali päiväkotihenkilöstön perehdyttämiseen lastensuojeluasioissa. Työssäni pyrin keräämään tietoa huomioiden jatkuvasti sen tarpeellisuuden nimenomaan päiväkotihenkilöstölle ja tämän pohjalta rakentamaan selkeän materiaalin heidän perehdyttämiseen. En syventynyt työssäni lastensuojelun periaatteisiin ja lapsen etuihin, sillä koin, että päivähoidossa itsessään on jo runsaasti tietoa lapsen kasvun ja kehityksen kannalta merkityksellisistä asioista. Laeista tarkastelin vain lastensuojelulain lisäksi lakia lasten päivähoidosta. Näistä laeista poimin vain omaa opinnäytetyötäni olennaisesti koskevat kohdat. Työhön tarvittavien lakien osalta konsultoin sosiaalityöntekijöitä, jotta osasin poimia päiväkodin toiminnan kannalta tärkeimmät asiat.

Rajasin työni ulkopuolelle kaikki muut päivähoidon muodot paitsi päiväkotihoidon. Katsoin, että suurin tarve perehdytysmateriaalille olisi juuri päiväkodeissa, koska päiväkotien henkilöstöstä löytyy useita eri koulutustaustan omaavia työntekijöitä. Päiväkodeissa lapsimäärät ovat myös suuremmat kuin esimerkiksi perhepäivähoidossa. Tämä asettaa haasteen lastensuojelutyön toteuttamiselle. Lastensuojelutyö ei kuulu työntekijöiden ydinosamiseen, joten se jää usein työntekijöiden vastualueiden ulkopuolelle. Otin työssäni eritoten huomioon päiväkotien ammatillisen kirjjon. Tämän vuoksi materiaalini ennakko-oletuksena on, että lastensuojelullinen tietotaso ei ole yhdenvertainen työntekijöiden kesken. Käsitykset lastensuojelusta voivat olla hyvinkin erilaiset eri työntekijöiden kohdalla, joten päätin keskittyä lastensuojeluprosessin kuvaamiseen. Prosessin

kuvaamisen avulla on helpompi auttaa työntekijöitä hahmottamaan omaa rooliaan suhteessa lastensuojeluun.

Tuotokseni on PowerPoint – muotoinen perehdytysmateriaali, joka sisältää tietoa lastensuojeluprosessista ja toimintaohjeita huolen herätessä. Materiaalissa on käytetty runsaasti tilastoja ja kaavioita asian selkeyttämiseksi.

PowerPoint – materiaalin lisäksi kokosin erikseen ohjeita esittäjälle. Varsinaisen perehdytysmateriaalin oli tarkoitus olla mahdollisimman selkeä ja havainnollistava, joten en halunnut ottaa siihen liikaa materiaalia. Tämän vuoksi keräsin erilliseen ohjeeseen asioita, joita mielestäni on hyvä mainita materiaalia esittäessä. Opinnäytetyöni tavoitteena oli tarjota välineitä huolen punnitsemiseksi ja puheeksi ottoon päiväkotiympäristössä. Sosionomin ammatillisen osaamisen kannalta tavoitteenani oli lisätä tietoa lastensuojelusta ennalta ehkäisevän työn toteuttamisen helpottamiseksi ja edistää varhaista puuttumista ja huolen puheeksi ottoa. Sosionomin työnkuvaan kuuluu vahvasti myös ohjaaminen, joten oman ammatillisuuden lisäämiseksi kävin esittämässä materiaalin myös itse. Kehittämällä selkeän materiaalin päiväkotihenkilöstön perehdyttämiseen, pyrin omalta osaltani poistamaan lastensuojeluun liittyviä ennakkoluuloja ja tätä kautta edistämään varhaista puuttumista.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Mikä on päiväkodin rooli osana lastensuojeluprosessia?
- Minkälaista tietoa päiväkodin henkilökunta tarvitsee lastensuojelusta?
- Miten lastensuojeluprosessiin liittyvä tieto muovataan helposti ymmärrettäväksi?

3 TAUSTAA

Opinnäytetyöni pohjautuu suurelta osin Lastensuojelun Keskusliiton ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiliitto Talentian vuonna 2010 toteuttamaan kyselyyn lastensuojelulain vaikutuksista eri ammattiryhmien ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen. Kyselyyn vastasi 516 eri ammattilaista, joista päivähoidon ammattilaisia oli 23,3 % eli 120 työntekijää. Kyselyssä haluttiin selvittää työpaikan lastensuojeluilmoitusten tekemiseen liittyviä käytäntöjä, yhteistyötä, palvelujen riittävyyttä ja lastensuojelulain aiheuttamia muutoksia työhön. Tulokset eivät ole tilastollisesti merkittäviä, mutta antoivat paljon ajattelemisen aihetta. (Paavola ym. 2010.)

Kyselyn mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä on uuden lain voimaantulon jälkeen kasvanut, mutta päivähoidosta ilmoituksia oli tehty harvemmin kuin muilta tahoilta. Päiväkodit ja neuvolat kokivat tarvitsevansa konkreettista apua varhaiseen tukemiseen. Pienten kuntien (alle 30 000 asukasta) toimijat saivat helpommin apua kun taas keskisuurissa kunnissa (30 000 – 50 000 asukasta) avun saanti oli heikointa. Kyselyssä haluttiin saada selville etenkin peruspalveluiden ja lastensuojelun sosiaalitoimen välisen yhteistyön toimivuutta. Yhteistyö toimi kaikkien vastaajien mielestä kohtalaisen hyvin, mutta päivähoido antoi eniten kritiikkiä yhteistyön toimivuudesta. Päivähoidon edustajien mielestä yhteistyö on riittämätöntä ja vähäistä ja sosiaalityöntekijöiden salassapitovelvollisuuden koettiin haittaavan yhteistyötä. Sosiaalitoimen edustajien näkemyksen mukaan muut toimijat panostavat huonosti ehkäisevään työhön ja lisäksi peruspalveluissa pitäisi olla enemmän lastensuojelun osaamista. Opinnäytetyöni tuotos tulee omalta osaltaan lisäämään päiväkodin henkilökunnan lastensuojelullista tietopohjaa. (ym. 2010, 6-10.)

Sosiaalitoimelle asetetaan kyselyn mukaan runsaasti odotuksia ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisen suhteen, vaikka lain mukaan sen toteuttamisen tulee tapahtua peruspalveluissa. Sosiaalityöntekijöiltä toivottiin muun muassa konkreettista apua varhaiseen puuttumiseen ja tiedon levittämistä lastensuojelulaista. Päivähoidon edustajat kokivat, että heillä on liian vähän tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen menetelmistä. Resurssien vähyys päivähoidossa vaike-

utti myös ehkäisevän lastensuojelun toteuttamista. Avovastauksissa päivähoiton henkilöstö toi esille muun muassa sen, että henkilöstöllä ei ole riittävästi tietoa siitä, milloin lastensuojeluilmoitus tulee tehdä. Lisäksi vastauksista nousi esiin se, että päivähoiton johdon mielestä pelkkä huoli lapsesta ei riitä, vaan tarvitaan erittäin painavat perusteet lastensuojeluilmoituksen tekemiselle. Kehittämisen kohteiksi vastaajat mainitsivat muun muassa yhteistyön ja resurssien lisäämisen. (Paavola ym. 2010, 11-12.)

Opinnäytetyötäni varten haastattelin myös kahta lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja kahta päivähoiton ammattilaista. Haastattelujen perusteella päivähoidossa kaivataan tietoa lastensuojelusta. Tietoa kaivataan etenkin siitä, mitä tapahtuu lastensuojeluilmoituksen jälkeen. Tällainen tieto helpottaa asioiden puheeksi ottoa. Lastensuojeluun perehtyminen vähentää lastensuojeluilmoitukseen liittyvää dramatiikkaa.

4 LASTENSUOJELUTYÖN EDELLYTYKSET PÄIVÄKODISSA

4.1 Päiväkoti toimintaympäristönä

Päiväkotihoido on yksi päivähoidon muoto. Päivähoidon järjestämisestä ja sen toteuttamisesta määrää laki lasten päivähoidosta (L 36/1973). Päivähoidolla tarkoitetaan hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päivähoitoa voivat saada pääsääntöisesti lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä. Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävissä ja yhteistyössä perheiden kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. (L 36/1973.) Päiväkoti on lasten hoitoa varten varattu tila ja siellä toteutettava varhaiskasvatus on tavoitteellista (Kuvaus varhaiskasvatuspalveluista [Viitattu: 20.11.2011]). Vain päiväkodissa toteutettua hoitoa voidaan kutsua päiväkotihoidoksi (L 36/1973). Päiväkoti on yksi merkittävä ehkäisevän lastensuojelun toteuttaja. Yhteistyö lastensuojelun kanssa alkaa, mikäli päivähoidossa todetaan epäkohtia, joiden ratkaisemiseen sen omat resurssit eivät riitä.

Päivähoitoa tulee järjestää kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan (L 36/1973). Seinäjoella on 28 päiväkotia, 26 ryhmäperhepäiväkotia ja noin 140 ryhmäperhepäivähoitajaa. Päivähoitoa määrittää myös asetus lasten päivähoidosta. Päiväkodin toiminta kalenterivuoden aikana ja aukiolo vuorokaudessa tulee järjestää kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan. Lisäksi asetus määrittää päiväkotihenkilöstön pätevyyden ja henkilökunnan määrään lasten lukumäärään nähden. (A 239/1973.) Seinäjoen kaupungin päivähoito on sivistyskeskuksen alaisuudessa. Päivähoito on jaettu seitsemään alueeseen, jolla jokaisella on oma aluejohtajansa. Kaupungissa toimii myös neljä yksityistä päiväkotia. Seinäjoella on lisäksi viisi kiertävää erityislastentarhanopettajaa sekä kolme resurssierityislastentarhanopettajaa. (Seinäjoen kaupungin päivähoito [viitattu 13.6.2011].)

Päivähoidon tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvu ympäristö. Päivähoidon tulee lapsen ikä ja yksi-

ölliset tarpeet huomioiden edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista vakaumusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa päivähoidon tulee kunnioittaa lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. Päivähoidon tulee myös tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. (L 36/1973.) Siitä huolimatta, että päiväkotien työntekijät ovat lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen asiantuntijoita, he ovat usein tietämättömiä lastensuojelullisista asioista.

Päiväkodin henkilöstön monimuotoisen koulutustaustan vuoksi ei ole varmuutta siitä, että jokaiselle henkilökuntaan kuuluvalla olisi selvää, mitä lastensuojelu tarkoittaa. Tietous lastensuojelusta on tärkeää, koska se vähentää ennakkoluuloja. Lastensuojelusta puhuttaessa usein ensimmäisenä ajatellaan huostaanottoa, vaikka lastensuojelu on sisällöltään paljon muutakin. Lastensuojelulain (L 417/ 2007) tarkoitus on taata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vaikka ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lasten vanhemmilla ja muilla huoltajilla, tulee lasten kanssa työskentelevien puuttua havaitsemiinsa epäkohtiin. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Vanhemmat saavat kasvattaa lapsensa haluamallaan tavalla, kunhan se edistää lapsen kasvua ja kehitystä. Lasten ja heidän perheidensä kanssa toimivien viranomaisten tulee tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Tämän lisäksi perheelle tulee tarjota apua riittävän varhain. Lapsi ja perhe ovat tarpeen vaatiessa ohjattava lastensuojelun piiriin esimerkiksi päivähoidon toimesta. Ilman selkeitä perusteita kukaan ei voi kuitenkaan puuttua vanhempien kasvatustapoihin. Tällaisissa tilanteissa voi syntyä ristiriitoja esimerkiksi siitä, mikä on lapsen etu ja mikä puolestaan vanhempien kasvatuksellinen oikeus. (Taskinen 2010, 24-25.)

Lastensuojelun tehtävänä on tarvittaessa tukea perhettä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lapsi voidaan myös sijoittaa kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen hoidon ja huollon järjestämiseksi. (L 417/2007.) Kaikissa lasta koskevissa toimissa tulee huomioida lapsen etu, jolloin voi olla mahdollista, että perhe-elämän ja yksi-

tyiselämän suoja muuttuu toissijaiseksi. Lastensuojelussa toteutettavien toimenpiteiden tulee aina edistää lapsen hyvinvointia ja kaikki toimenpiteet tulee toteuttaa mahdollisimman hienovaraisesti. (Taskinen 2010, 24 – 25.) Lastensuojeluilmoitus on ymmärrettävä myös niin sanottuna avaimena avohuollon tukitoimiin. Ilman lastensuojelun asiakkuutta näitä palveluita ei ole mahdollista saada.

4.2 Päiväkoti ja asiantuntijuus

Päiväkotien henkilöstö voi koostua monista eri alojen ammattilaisista. Usein henkilöstöstä löytyy niin pedagogeja kuin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Jokainen näistä alan osaajista tuo työyhteisöönsä oman osaamisensa, joten päiväkodin voi sanoa olevan jo itsessään moniammatillinen työyhteisö. Yhä useammat lapset viettävät merkittävän osan päivästään päiväkodissa, joten ei ole samantekevää, minkä alan ammattilaisia päiväkodeissa on ja millaista osaamista heillä on.

Päiväkotityö on tiiviisti liitoksissa yhteiskunnassamme tapahtuviin asioihin. Täten myös päiväkotityöhön kohdistetut odotukset vaihtelevat yhteiskunnan muutosten mukana. Kirsti Karila ja Anna-Raija Nummenmaa pohtivat kirjassaan *Matkalla moniammatillisuuteen - kuvauskohteena päiväkotityö* (2001, 22) päiväkotityön moniammatillisuuden ydinkysymyksiä. Heidän mielestään päiväkotihenkilöstön ammattitaito noudattaa Toikan (1984) näkemystä ammattitaidon dynaamisesta suhteesta, joka muodostuu yksilön ja työn yhteiskunnallisten ehtojen välillä. Näihin ehtoihin vaikuttavat taloudelliset, poliittiset ja muut yhteiskunnalliset olot. Viimeaikaisissa keskusteluissa onkin paljon pohdittu sitä, mitä asiantuntijuus ja ammattitaito oikeastaan ovat nyt ja tulevaisuudessa. (Karila & Nummenmaa 2001, 22.) Kysymys on myös erittäin oleellinen ajatellen päiväkotityötä ja sen vaatimaa osaamista.

Asiantuntijuutta ei enää nähdä yksilöiden kykynä vaan sen merkitys on enemmänkin sisällöltään verkostollinen. Asiantuntijuus on enemmän jaettua ja rajoja ylittävää. Ongelmien monimutkaistuessa vaaditaan enemmän monien eri alojen työpanosta ongelmien ratkaisemiseksi. Tällainen työskentely vaatii myös taitoa

ja se on itsessään vaativa työmuoto. Jaettu asiantuntijuus tuo monipuolisempaa tietoa päätöksenteon tueksi. Keskeinen asiantuntijuuden ja ammattitaidon osa-alue on osaaminen. Osaaminen muodostuu tiedoista ja taidoista, ja se voidaan liittää asiantuntijuuden ydinalueisiin. Tällä tarkoitetaan eri ammattiryhmille muodostuvaa omaa logiikkaa, joka ilmenee muun muassa ajattelutavoissa, perusteluissa ja toimintamalleissa (Karila & Nummenmaa 2001, 23 - 25). Lastensuojelulliset tilanteet ovat aikamme ilmiö, joka kasvaa jatkuvasti. Perusteltua olisi päiväkotityön kehittäminen tästä näkökulmasta. Tällöin lastensuojelullinen osaaminen tulisi osaksi päiväkodin asiantuntijuutta. Kaikkia päiväkodin ammattilaisia ei ole tarpeen kouluttaa perinpohjaisesti lastensuojelun osaajiksi, sillä laajempi lastensuojelun osaaminen löytyy sosiaalitoimesta. Päiväkodin henkilökuntaa tulisi perehdyttää perusasioissa sen verran, että he osaisivat hyödyntää muiden ammattitaitoa.

Kaikille työaloille yhteisiä muutoksen osa-alueita ovat työntekijöiden asiantuntemuksen erilaiset yhdistelmät ja suuntaukset sujuvampaan työnjakoon, työn yhteisöllisyyden ja yhteisen vastuun lisääminen sekä uudenlaiset yhteistyömuodot palvelun käyttäjien kanssa. Työorganisaatioon kohdistuvia vaatimuksia ovat muun muassa sen madaltaminen, työn suunnittelu ja kehittäminen palvelulähtöisesti sekä työn kielellisen hallinnan lisääntyminen. Suomessa ei ole juurikaan tutkittu, minkälaista asiantuntemusta päiväkodissa työskentely vaatii työntekijöiltä. Ongelmana asiantuntijuuden kehittämisessä on koulutuksen sisällön ja itse päiväkotityön irrallisuus toisistaan. Päiväkotityötä on tutkittu, mutta saatua tietoutta ei ole käytetty hyväksi koulutuksen kehittämisessä. (Karila & Nummenmaa 2001, 26 – 35.) Tämä osaltaan selittää päiväkotihenkilöstön tiedon puutteen lastensuojelullisissa asioissa. Koulutus ei kaikilta osin vastaa käytännön tarpeisiin. Lastensuojelullisen osaamisen tarve on kasvanut yhteiskunnassamme, joten myös koulutusten tulisi vastata kasvaneeseen tarpeeseen. Myös oman työyhteisön moniammatillisuuden hyödyntäminen päiväkodissa rohkaisisi lastensuojelusta tietäviä tuomaan omaa tietouttaan muiden hyödynnettäväksi.

Kirsti Karila ja Anna Raija Nummenmaa ovat jakaneet päiväkotityön edellyttämän osaamisen neljään osa-alueeseen. Keskeisiä osa-alueita ovat toimintaympäristön ja perustehtävän tulkintaan liittyvä osaaminen, varhaiskasvatukseen

liittyvä osaaminen, yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen ja jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen. Toimintaympäristön ja perustehtävien tulkinnan ydinosaaminen on kontekstiosaamista. Päiväkotityö vaatii kasvatuksen yhteiskunnallisten ja kulttuuristen perusteiden tiedostamista. Monikulttuurisuus asettaa omat vaatimuksensa päiväkodissa tehtävälle työlle, joten kulttuurien ja yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnan tunteminen on erittäin tärkeää. Perheiden laaja kirjo vaatii työntekijöiltä kulttuurista lukutaitoa. Päiväkotihenkilökunnan on myös tunnettava lapsen perheen arki kokonaisuudessaan, sillä tämä määrittää osaltaan päiväkotityön tavoitteita. (Karila & Nummenmaa 2001, 27-28.) Työntekijöiden on myös tärkeää tiedostaa päiväkotityötä määrittävät lait. Lastensuojelulaki määrittää myös päiväkodin toimintaa. Voidaanko siis puhua osaamisen vajavaisuudesta, koska lastensuojelua ei kaikissa päiväkotityöhön soveltuvissa ammattilinjoissa huomioida lainkaan?

Varhaiskasvatukseen liittyvää ydinosaamista ovat kasvatusosaaminen, hoito-osaaminen ja pedagoginen osaaminen. Päiväkotihenkilökunnan on tiedostettava nykyhetki ja tulevaisuus kasvatustehtävässään. Heidän tulee lisäksi tiedostaa erilaiset kasvatukseen liittyvät uskomukset. Tulevaisuussuuntautuneiden kasvattajien tulee yhdessä perheiden kanssa pohtia arvoja, luoda kuvia tulevaisuudesta ja pohtia kasvatuksellisia seurauksia. Kasvatustyö on alati kehittyvää, joka vaatii jatkuvaa reflektointia työntekijältä. Hoito-osaaminen koostuu työntekijöiden tarvitsemasta tiedosta muun muassa laadukkaan ravinnon, riittävän ulkoilun ja liikunnan, levon ja toiminnan vaihtelun suhteen. Hoito-osaaminen luo pohjan lapsen suotuisalle kehitykselle. Päiväkotityön pedagoginen osaaminen vaatii lapsen kehityksen ja oppimistavan huomioivaa käytäntöjen kehittämistä. (Karila & Nummenmaa 2001, 29-31.)

Yhteistyö ja vuorovaikutus –osaaminen koostuu työn kielellisestä hallinnasta ja kasvatuksellisesta vuorovaikutuksesta. Yhteistyöosaamista vaaditaan perheiden ja monien yhteistyötahojen kanssa työskenneltäessä. Kielellinen osaaminen korostuu etenkin tilanteissa, joissa omia näkemyksiä tulee perustella kielellisesti. (Karila & Nummenmaa 2001, 32.) Tällaista kielellistä osaamista tarvitaan myös huolen puheeksi oton vaiheessa. Kaikki kasvatus tapahtuu vuorovaikutuksessa, joten siihen liittyvää osaamista ei voi olla korostamatta liikaa.

Päiväkotityö vaatii jatkuvaa kehittämiseen liittyvää osaamista. Se vaatii reflektio-osaamista, joka koostuu oman työn arvioinnista ja tutkimisesta. Tiedonhallinta-osaaminen on tärkeää tiedon ja tutkimusten määrän kasvamisen vuoksi. Työntekijöiltä tiedonhallinta-osaaminen vaatii kriittistä ajattelutapaa. (Karila & Nummenmaa 2001, 33).

Varhaiskasvatuksen osaamisalue koostuu eri ammattilaisten erityisosaamisesta ja etenkin tässä osaamisalueessa korostuu moniammatillinen osaaminen. Jo-kaista päiväkodin eri ammattiryhmää yhdistää kasvatusosaaminen. Lastentarhanopettajien erityisosaamista on pedagoginen osaaminen ja lastenhoitajien puolestaan hoito-osaaminen. Kaikki osaamisen eri osa-alueet ovat yhtä tärkeitä. Jokaisen osaamisen huomioiminen luo haasteen moniammatillisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle kokonaisuutena. Moniammatillisuus ei tarkoita omasta erityisosaamisesta luopumista, vaan sen hyödyntämistä yhteisen päämäärän hyväksi. (Karila & Nummenmaa 2001, 34-35.) Siitä huolimatta, että moniammatillisuus on myös mahdollisuus, on se myös eräänlainen haaste. Se asettaa vaatimuksia eri ammattiryhmien ydinosaamisten välille jäävän osaamisen hallitsemisesta. Lastensuojelu on päiväkodin sisäisen moniammatillisuuden väliin jäävää osaamista, joka osaltaan voi selittää lastensuojelusta vieraantumisen.

5 PÄIVÄKOTI LASTENSUOJELUTARPEEN ARVIOIJANA

5.1 Lastensuojeluprosessi

Lastensuojeluprosessi lähtee käyntiin lastensuojeluilmoituksesta. Lain mukaan lastensuojeluilmoitus tulee tehdä lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lain mukaan lapsi on alle 18-vuotias. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä mikäli lapsi näyttää huonosti hoidetulta, pieni lapsi on yksinään myöhään ulkona, lapsi itkee jatkuvasti tai oireilee muilla tavoin. Ilmoituksen perusteena voivat olla myös lapsen oma vahingollinen käyttäytyminen. Lakiuudistuksen myötä nyt on myös mahdollista tehdä ennakollinen lastensuojeluilmoitus syntymättömästä lapsesta. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään silloin, jos on perusteltu syy olettaa, että lapsi tulee välittömästi syntymänsä jälkeen tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia. Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen tehdessään ilmoittajalla tulee olla varmaa tietoa esimerkiksi äidin vakavasta päihdeongelmasta tai mielenterveysongelmista. (Taskinen 2010, 49 – 50.)

Ilmoitusvelvollisia ovat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt, opetus- toimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, Rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, holhousviranomaisen ja yleisen edunvalvojan, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa, hätäkeskustoimintaa tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat työntekijät. Ilmoitusvelvollisia ovat myös yksityiset terveydenhuollon ammatinharjoittajat ja palveluntuottajat sekä harjoittelijat, opiskelijat ja vapaaehtoiset. Ilmoitusvelvollisuus käsittää sen tiedon, joka on saatu työssä tai luottamustoimessa. Yksityishenkilö voi tehdä myös lastensuojeluilmoituksen, mutta lain puitteissa siihen ei velvoiteta. Ilmoitusvelvollisuus on mahdollista suorittaa myös tekemällä yhdessä lapsen ja vanhemman kanssa pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan sosiaalivirastoon. Ilmoitus on mahdollista tehdä puhelimitse, kirjallisesti, käymällä virastossa

tai joissakin kunnissa myös sähköpostitse. Ilmoitus tehdään pääsääntöisesti omalla nimellä. Lastensuojeluilmoituksista pidetään rekisteriä, jonne tullaan kirjaamaan ilmoituksen tekijä ja hänen ilmoitusvelvollisuutensa taustalla oleva tehtävä, mikäli ne ovat tiedossa. (Taskinen 2010, 50 – 52.)

Vaitiolovelvollisuus ei estä ilmoituksen tekemistä. Tämä koskee kaikkia muita salassapitosäännöksiä paitsi rippisalaisuutta. Perhe saa yleensä tietää ilmoituksen tekijän. Yksittäisissä tapauksissa voidaan päättää, ettei tietoa ilmoituksen tekijästä anneta lapselle ja hänen perheelleen. Perusteita, jolloin ilmoituksen tekijän henkilöllisyyttä ei paljasteta, ovat muun muassa lapsen edun vaarantuminen, yksityisen edun vaarantuminen tai erittäin tärkeä yleinen etu. (Taskinen 2010, 52.)

Saatuun ilmoituksen sosiaalityöntekijä arvioi, onko tarvetta kiireellisiin toimenpiteisiin. Jos työntekijä arvioi tilanteen olevan kiireellinen, lapsen etu voidaan turvata tarvittaessa tekemällä kiireellinen sijoitus. Mikäli tilanne ei ole akuutti, arvioi työntekijä lastensuojelutarpeen selvityksen tarpeellisuuden seitsemän arkipäivän kuluessa. Selvitys tehdään käytännössä aina, poikkeuksena ainoastaan jo asiakkaana olevat lapset tai jos on perusteltu syy epäillä ilmoituksen olevan haitanteko. Selvityksen tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä työparineen yhteistyössä vanhempien ja lapsen kanssa. Selvityksen tulee valmistua kolmen kuukauden kuluessa. Selvityksen tekemisen alkaessa sosiaalityöntekijän tulee kertoa siitä vanhemmille joko puhelimitse tai heitä tavatessaan. (Taskinen 2010, 58 – 59.)

Selvityksen toteuttamiseksi työntekijöiden tulee tavata lasta henkilökohtaisesti. Lapsella on oikeus esittää mielipiteensä ja mahdolliset toivomuksensa iästään riippumatta. Lasta voidaan tavata myös ilman vanhempien suostumusta. Lastensuojelutarpeen selvittämiseksi ja muun lastensuojelun toteuttamisen vuoksi tulee järjestää neuvotteluja lapsen, hänen perheensä ja muiden läheisten kanssa. Työntekijä arvioi ketä neuvotteluihin on tarpeen kutsua. Sosiaalityöntekijä voi olla muutenkin yhteydessä eri asiantuntijoihin, yhteistyötahoihin ja lapselle läheisiin henkilöihin. Selvityksessä tulee kuvata lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hyvinvoinnista vastaavien henkilöiden toimintaa ja huoltajien mahdollisuuksia huolehtia lapsesta. Selvitystyön päätyttyä tapaamisessa

tarkastellaan esille nousseita vahvuuksia ja muutostarpeita perheen elämässä sekä sovitaan mahdollisesta jatkotyöskentelystä. Mikäli tarvetta jatkotoimenpiteisiin ei ole, asiakkuus päättyy. Huoltajille ja lapselle tulee välittää tieto asiakkuuden jatkumisesta tai päättymisestä kirjallisesti selvitystyön päätyttyä. (Taskinen 2010, 60 – 63.)

Asiakkuuden jatkuessa selvityksen jälkeen tehdään lapselle asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa, mutta tarvittaessa mukaan voidaan pyytää myös muita tarvittavia henkilöitä tai tahoja. Avohuollon asiakassuunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan; lapsen ja hänen perheensä tuen tarve; palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan; arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään saavuttamaan. Asiakassuunnitelmaa tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Avohuollon tukitoimilla pyritään edistämään lapsen myönteistä kehitystä ja tukemaan vanhemmuutta. Avohuollon tukitoimiin ryhdytään, kun lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai mikäli lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja yhteistyö vanhempien kanssa onkin erittäin tärkeää. (Taskinen 2010, 64 – 70.)

Avohuollon tukitoimia on hyvin monenlaisia ja niistä valitaan yhdessä perheen kanssa heidän tarpeitaan vastaavat palvelut. Avohuollon toimilla pystytään tukemaan perheen taloutta ja turvaamaan asuminen, järjestämään päivähoitoa, lapsiperheiden kotipalvelua, tukihenkilö- tai perhe, perhetyötä, vertaisryhmätointa, loma- ja virkistystoimintaa, järjestämään lapselle hoitopalvelut ja terapia, tarjoamaan tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen ja tukemaan lasta koulukäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa ja ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Lapsi voidaan myös sijoittaa joko yksin tai perheen kanssa laitos- tai perhehoitoon avohuollon tukitoimena. Lapsen huoltajilla säilyy tällöin kaikki oikeudet. Lapsen sijoittaminen voi olla tarpeen lapsen kuntoutumiseksi tai tuen tarpeen arvioimiseksi tai mikäli lapsen huolenpito on tarpeen tilapäisesti järjestää esimerkiksi huoltajan sairauden vuoksi. Mikäli sijoitus toteutetaan, tulee sille määritellä tavoitteet ja arvioida sen kesto. Sijoituksen jatkumisen perusteita tulee arvioida viimeistään

kolmen kuukauden kuluttua. Jos sijoitusta on päätetty jatkaa, tulee arviointi suorittaa aina kolmen kuukauden välein. Avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen lapsi palaa vanhemmilleen, ellei avohuollon aikana ole lähdetty valmistelemaan huostaanottoa. (Taskinen 2010, 70 – 73.)

Kiireelliseen sijoitukseen voidaan päätyä, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa. Lapsi voidaan sijoittaa joko perhehoitoon tai laitoshoitoon. Kiireellinen sijoitus päättyy viimeistään 30 päivän sisällä, ellei sen aikana ole lähdetty valmistelemaan huostaanottoa. Kiireellisen sijoituksen perusteena voivat olla esimerkiksi lapsen huoltajien väliaikainen kykenemättömyys hoitaa lasta esimerkiksi humalansa vuoksi; perheessä on väkivaltatilanne; lasta on pahoinpidelty ja asian selvittämiseksi tarvitaan tutkimuksia ja hoidon järjestäminen; on perusteltu syy olettaa, että lapsi aiotaan piilottaa tai viedä pois maasta; lapsi on käyttänyt päihkeitä, tehnyt rikoksen, käyttäytynyt aggressiivisesti tai itsetuhoisesti. Kiireellinen sijoitus voi päättyä hyvinkin pian, jos olosuhteet ovat muuttuneet. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa enintään 30 päivällä, jos aiemmat 30 päivää eivät riitä huostaanoton valmisteluun. (Taskinen 2010, 76 – 83.)

Huostaanottoprosessi on vaativa kaikille osapuolille. Huostaanotto onkin viimesijainen keino turvata lapsen tilanne. Huostaanottoa valmistelevat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä työparin kanssa. Ensimmäiseksi täytyy varmistua siitä, että huostaanotolle on olemassa lain mukaiset edellytykset. Lapsi tulee lain mukaan ottaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan, mikäli on havaittavissa puutteita lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään vakavasti käyttämällä päihkeitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. Huostaanoton ollessa vain viimesijainen keino lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi täytyy myös pystyä perustelemaan, miksi avohuollon tukitoimet ovat riittämättömät tilanteen korjaamiseksi ja miksi sijaishuolto on lapsen edun mukaista. (Taskinen 2010, 84 – 89.)

Huostaanoton tarpeellisuutta arvioitaessa joudutaan selvittämään lapsen kasvuolosuhteita. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota perushoitoon (riittävä lepo, ravinto, puhtaus), ymmärtämiseen ja tukeen (turva, hellyys, ohjaus, rajat) sekä

kasvuympäristöön (turvallisuus, virikkeellisyys, ihmissuhteet). Etenkin nuorten kohdalla voidaan joutua arvioimaan lapsen elämäntavan vahingollisuutta. Tällaisissa tilanteissa huostaanoton peruste voi olla vakava päihdeongelma (runsas alkoholin tai huumeiden käyttö), rikollinen teko (useat näpistykset tai raju väkivalta) tai muu vastaavanlainen käyttäytyminen (toistuva itsetuhoinen käyttäytyminen tai vakava koulunkäynnin laiminlyöminen). Huostaanoton perusteeksi ei mikään näistä yksistään riitä vaan vaaditaan lisäksi muita seikkoja, jotka vaarantavat lapsen hyvinvoinnin. (Taskinen 2010, 89 – 93.)

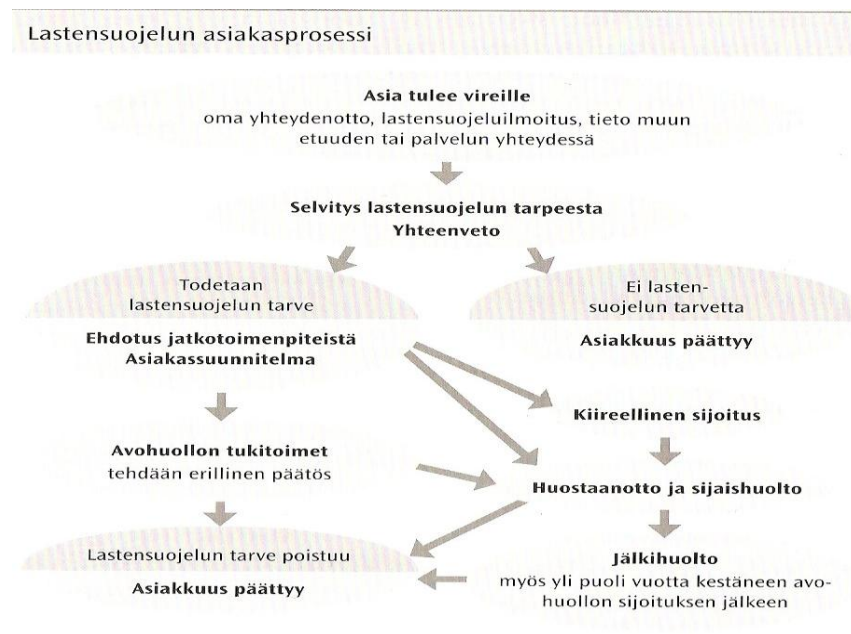
Huostaanoton yhtenä edellytyksenä on avohuollon tukitoimien riittämättömyys, sopimattomuus tai mahdottomuus. Tukitoimien soveltumattomuuden taustalla voi olla esimerkiksi tilanne, jossa lapseen on kohdistunut rikos ja hänet on saatava välittömästi turvaan. Mahdottomuuteen liittyy vanhempien ja lapsen haluttomuus yhteistyöhön. Tukitoimien riittämättömyyden kohdalla tulee todeta mitä tukitoimia on käytetty, miten perhe on niihin suhtautunut, millaisia tuloksia niistä on saatu ja olisiko vielä mahdollista lapsen hyvinvointia vaarantamatta niistä jotain kokeilla. (Taskinen 2010, 93 – 94.)

Huostaanoton ja siten myös sijaishuollon on oltava lapsen edun mukaista. Lapsen mielipidettä tulee selvittää ja niille tulee laittaa painoarvoa. 12-vuotiaalle lapselle varataan todisteellinen aika kuulemiseen, mutta sitä nuoremmiltakin mielipidettä tullaan kysymään. Ennen huostaanottopäätöstä tullaan kuulemaan lisäksi lapsen äitiä, isää, huoltajaa ja mahdollisesti muuta henkilöä, jonka hoidossa lapsi on. Merkittävintä lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle harkitessa on pohtia sitä, turvaako sijoitus lapsen kehityksen paremmin kuin oleminen kotona. (Taskinen 2010, 95 – 96.)

Mikäli vanhemmat ja 12 vuotta täyttänyt lapsi hyväksyvät huostaanoton, päätöksen tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija. Vanhempien tai 12 vuotta täyttäneen lapsen vastustaessa huostaanottoa, haetaan päätöstä asiaan hallinto-oikeudelta johtavan viranhaltijan hakemuksesta. Asianosaiset voivat hakea muutosta sosiaalitoimen tekemään päätökseen hallinto-oikeudelta 30 päivän sisällä siitä, kun asia on tullut tiedoksi. Hallinto-oikeuden tekemään päätökseen voi hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Huostaanotto on toistaiseksi voimassaoleva ja se tulee päättää heti, kun sille ei enää ole edellytyksiä.

Se lakkaa kuitenkin viimeistään, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Taskinen 2010, 105 – 107.)

Sijaishuollon päättymisen jälkeen kunnan velvollisuus on järjestää lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa. Lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon myös avo-
huollon tukitoimena tehdyn sijoituksen kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Jälkihuollon järjestämisvastuu päättyy viimeistään nuoren täytettyä 21 vuotta tai kun lapsi on viimeksi viisi vuotta sitten ollut lastensuojelun asiakas. Jälkihuollon tavoitteena on tukea nuorta itsenäisen elämisen alkuun tai tukea lasta hänen palattuaan kotiin. Jälkihuollon muotoja ovat muun muassa neuvonta, ohjaus, psykososiaalinen tuki (tukihenkilö), työpaikan/koulutuksen etsiminen sekä avustaminen asumisessa ja taloudellisessa tilanteessa. (Taskinen 2010, 150 – 155.)

Kuvio 1. Lastensuojelun asiakasprosessi (Taskinen 2010, 57).

5.2 Lastensuojelutarpeen arviointi päiväkodissa

Työntekijän huomatessa huolta herättäviä seikkoja lapsen tilanteessa, joutuu hän arvioimaan huolensa suuruutta. Lisäksi on pohdittava tarvitaanko tilantees-
sa nimenomaan lastensuojelullista osaamista vai saadaanko tilanne normalisoi-
tua peruspalveluissa. Lisäksi hyödynnettävänä on erityispalveluita, kuten las-

tenpsykiatria, mikäli asiaa ei pystytä peruspalveluiden avulla hoitamaan. Lastensuojelun tarve johtuu suppeasti ilmaistuna lapsen kasvuolosuhteista tai hänen oirehtimisestaan. Sami Mahkonen kertoo kirjassaan Lastensuojeluilmotus (2003, 195), että kasvuolosuhteista puhuttaessa tarkoitetaan lähinnä kodin olosuhteita ja lapsen perhetaustaa. Päiväkodissa on haasteellista saada kokonaiskuvaa lapsen kotiolosuhteista päivittäisessä työssä, joten työntekijät havainnoivat lähinnä lapsen ulkoista olemusta ja käyttäytymistä. Tietoa kotiolosuhteista saadaan lähinnä niin paljon kuin vanhemmat haluavat työntekijöille kertoa.

Mahdollisten lastensuojelullisten tilanteiden arvioiminen on haastavaa. Mahkonen (Lastensuojeluilmotus 2003, 195) luonnehtii lasten perhetaustaa jaottelamalla ne ”hyviin ja huonoihin” perheisiin. ”Hyvän perheen” piirteitä ovat taloudellinen perusturva, järkevä rahankäyttö, perheenjäsenten tarpeiden huomioiminen taloudenhoidossa, vanhempien hyvä keskinäinen suhde, lasten ja aikuisten roolit, oikeus olla lapsi, ristiriitojen selvittämisen taidot, hyvät sosiaaliset verkostot ja avoimuus. ”Huonon perheen” piirteitä ovat epävakaat taloudellinen tilanne, huono harkintakyky rahankäytössä, perheväkivalta, riitaiset erotilanteet, uusavuttomuus, roolien epäselvyys, välinpitämättömyys lasta kohtaan, ristiriitatilanteiden puutteelliset ratkaisutaidot, vanhemman psyykkinen sairaus, heikot sosiaaliset verkostot, lapsen liiallinen rajoittaminen, vanhempien suuicidaalisuus, päihderiippuvuus sekä jatkuvat ongelmat sosiaalisissa suhteissa. Kuten Mahkonen itsekin toteaa, jaottelu on ontuva eikä se tarjoa yleispätevää kuvaa siitä minkälainen perhe lastensuojelua tarvitsee. Tämä jaottelu auttaa kuitenkin hahmottamaan perhetilannetta, jolloin voisi mahdollisesti olla tarvetta lastensuojelulle.

Sirpa Taskinen (2010, 89-92) neuvoo arvioimaan lapsen perushoitoa, ymmärtämistä ja tukea sekä kasvuympäristöä. Lapsen perushoidon riittävyttä voi pohdita arvioimalla saako lapsi tarpeeksi ravintoa ja lepoa sekä onko lapsi siisti ja asianmukaisesti vaadettu. Lapsen on saatava vanhemmiltaan ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lapsella on oltava myös asianmukainen valvonta, mutta samalla saada vastuuta ja ohjausta. Lapsen kasvatukseen ei saa liittyä alistamista eikä minkäänlaista väkivaltaa. Lapselle suotuisan kasvuympäristön tulee olla turvallinen ja virikkeitä tarjoava, sen tulee tarjota pysyvyyttä, eikä siellä saa olla

lapsen kehitystä häiritsevää elämää. Lapsen tulee voida luottaa vanhempiinsa ja heidän tekemiin lupauksiin. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus ylläpitää hänelle tärkeitä ihmissuhteita. Perheväkivallan pelko ei saa olla läsnä, eikä lapsen saa joutua todistamaan rikollista elämää. Myös lapsen omaa käyttäytymistä tulee arvioida huolen herättäjänä.

Lapsi voi käyttäytymisellään oirehtia monella eri tavalla. Lapsen käyttäytymisessä voi herättää huolta muun muassa levottomuus, joka voi olla merkki siitä, ettei kaikki ole kunnossa. Levottomuuden taustalla voi olla moni asia ja jokaisen lapsen kohdalla levottomuuden syitä on arvioitava erikseen. Masentuneen lapsen tunnistaminen on hankalaa. Mikäli lapsi on surullinen, alakuloinen tai keskittymiskyvytön, on syytä huoleen. Masennuksen oireita ovat erilaiset mielialan ongelmat, ajattelun muutokset ja fyysiset oireet. Lapsi usein ahdistuu, mikäli kotiolot ovat ongelmalliset. Pitkään kestäneestä ahdistuksesta seuraa usein masennus. (Huhtanen 2004, 50-53.)

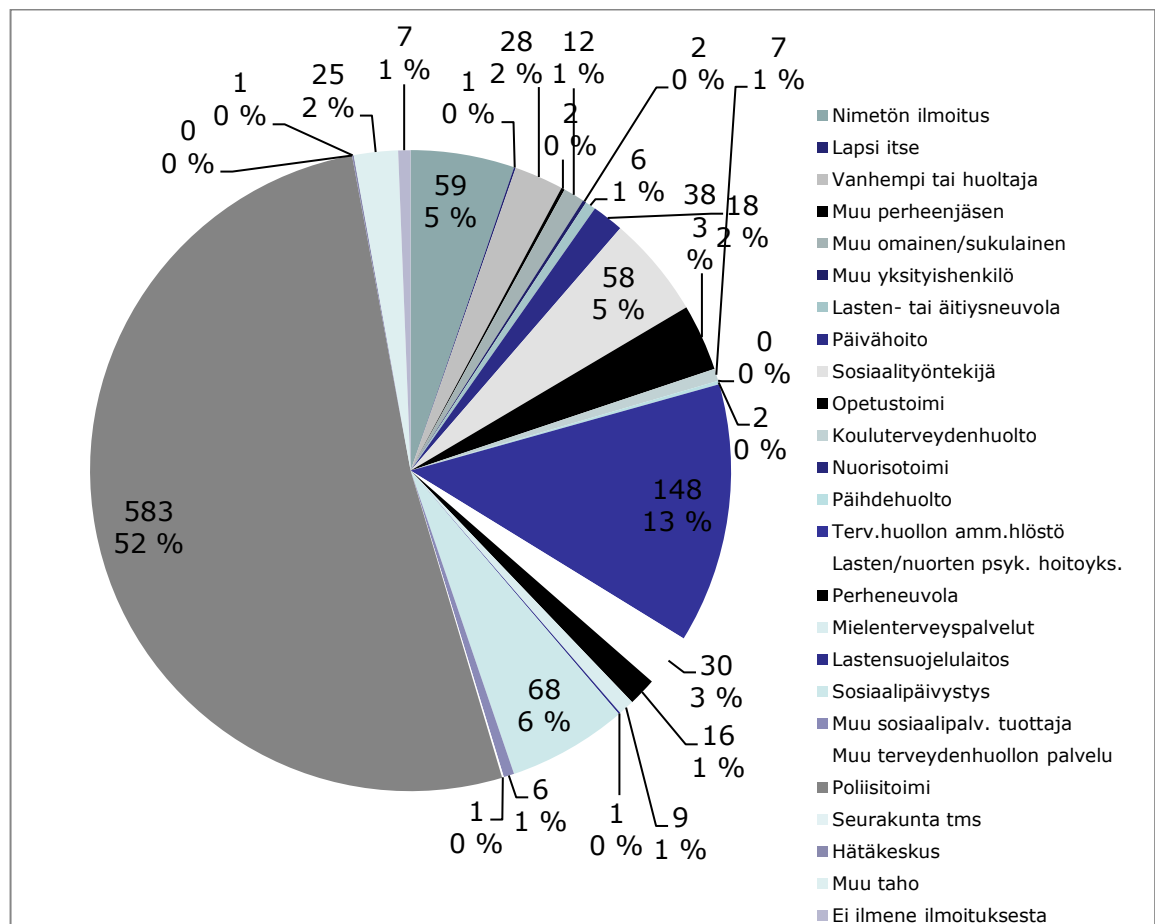
Lapsen poikkeuksellinen väsymys voi myös olla merkki perheen ongelmista. Väsynyt lapsi on ärtyisä ja äkkipikainen. Runsas univelka voi oireilla tarkkaavaisuushäiriön tavoin. Unen puute voi alentaa lapsen oppimiskykyä ja lisätä onnettomuus alttiutta. Lapsella voi olla myös epärealistisia pelkotiloja. Muita huolta herättäviä merkkejä ovat lapsen itkuisuus, apaattisuus ja aggressiivisuus. Päivähoidossa huolen tulisi myös herätä, mikäli lapsi on hoitamaton, esimerkiksi viikonlopun jälkeinen nälkäisyys ja levottomuus, lapsi unohdetaan päivähoidon tai jos lapsi on ylikiltti ja –sopuisa. (Huhtanen 2004, 53-54, 69.)

5.3 Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö

Lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia tekemään yhteistyötä lasten ja heidän perheidensä asioissa. Päivähoidon lakioppaassa (2010) todetaan, että lastensuojelun ja päivähoidon välinen yhteistyö kaipaasi monelta osin parantamista ja tiivistämistä. Vaikka vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, tulee viranomaisten tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja tarjota perheille tarvittavaa tukea. Päivähoito tukee perheitä hyvin, mutta usein lastensuojelun piiriin ohjaaminen jää puolitiehen. (Päivähoidon lakiopas 2010, 7.) Lastensuoje-

lutyön voidaan katsoa sisältyvän varhaiskasvatuksen arvoihin lapsen oikeuksien yhteyteen sekä verkostoyhteistyöhön, vaikkei sitä kirjaimellisesti varhaiskasvatussuunnitelmassa mainita (Viittala 2006, 66).

Seinäjoen kaupungissa tehdyistä lastensuojeluilmoituksista päivähoito on tehnyt 18, kun ilmoitusten kokonaismäärä oli vuonna 2010 1128 (Lastensuojeluilmoitukset Seinäjoella vuonna 2010). Päivähoidon henkilöstö kuuluu myös LSL 40§:ssä mainittuihin ilmoitusvelvollisiin. Mahkonen (2003, 202) pohtii kirjassaan syitä, miksi asiakas-, potilas-, terapia- tai opetustyötä tekevät kokevat lastensuojeluilmoituksen tekemisen epämiellyttäväksi. Hän mainitsee suurimmaksi syyksi pelon luottamuksellisen suhteen katoamisesta. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen koetaan yhteistyön jatkumista hankaloittavaksi tekijäksi. Tästä pelosta huolimatta lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä tarpeen vaatiessa.

Kuvio 2. Lastensuojeluilmoitukset Seinäjoella vuonna 2010 (Seinäjoen kaupunki 2011).

Vuonna 2007 voimaan tullut uusi lastensuojelulaki vahvistaa entisestään ehkäisevän lastensuojelun osa-aluetta. Päivähoidossa toteutettavaa ehkäisevää lastensuojelua ovat muun muassa erityislastentarhanopettajan toimesta annettava tuki ja erityinen tuki. (Päivähoidon lakiopas 2010, 7-8.) Päivähoidolla on merkittävä rooli varhaisena puuttujana. Lapsen kehitystä vaikeuttavat tekijät on huomattava nopeasti päivähoidon toimesta. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa lapsen ja vanhemman huono vuorovaikutussuhde, rajattomuus, erilaiset kehitysviivästymät ja vanhempien päihteiden käyttö. Tilanne on pyrittävä ratkaisemaan yhdessä vanhempien kanssa, mutta tarpeen vaatiessa on tarjottava apua päivähoidon ulkopuolelta. Mikäli päivähoito onnistuu varhaisessa puuttumisessa, vähentää se varsinaisen lastensuojelun tarvetta. (Päivähoidon lakiopas 2010, 8.)

Viranomaisia vaaditaan lain puitteissa seuraamaan ja edistämään lasten ja nuorten kasvuoloja. Tätä kehittämistyötä on mahdoton tehdä ilman laaja-alaista viranomaisyhteistyötä, joten yhteistyö lastensuojelun sosiaalityön ja päivähoidon välillä on tarpeen (Päivähoidon lakiopas 2010, 8). Lasten ja nuorten kasvuolojen kehittämiseksi kunnat on velvoitettu laatimaan lastensuojelusuunnitelma. Tämän laatimisessa ovat mukana monet eri tahot, kuten päivähoito ja lastensuojelun sosiaalityö. Suunnitelman tavoitteena on parantaa lasten ja nuorten hyvinvointia sekä kehittää lastensuojelua. Suunnitelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan. (Päivähoidon lakiopas 2010, 9.)

Seinäjoen kaupungin vuoteen 2012 asti kestävänsä suunnitelmaan tavoitteiksi on kirjattu riittävien hyvien kasvuolojen turvaaminen yhteisöllisellä tasolla, riittävän hyvän vanhemmuus yksilöllisellä tasolla ja lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun hoitaminen lain edellyttämien vaatimusten mukaan. Painopistettä pyritään siirtämään ehkäisevään lastensuojeluun, jossa myös päiväkotitoimi on merkittävässä roolissa. Lapsi- ja perhepoliittisessa toimenpideohjelmassa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseksi esitettiin muun muassa päivähoidon ja koulujen oppilashuoltopalvelujen parantamista. Seinäjoella on noin 22 % väestöstä alle 18-vuotiaita. 0-6-vuotiaiden osuuden odotetaan olevan vuonna 2012 noin 8,8 % eli 5238. Seinäjoen lastensuojelun keskeinen arvo on ammatillinen osaaminen ja sen jatkuva ylläpito. Ehkäisevän lastensuojelun vaikuttavuuden vahvis-

taminen henkilöstön näkökulmasta tarkoittaa oman osaamisen ylläpitämistä ja edistämistä, moniammatillista ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja ehkäisevän lastensuojelun rakenteen luomista. Prosessi näkökulmasta varhaisen tuen malli tullaan valmistamaan ja yhteistyön toimivuus eri tahojen välillä tullaan kehittämään. (Seinäjoen kaupungin lastensuojelusuunnitelma vuoteen 2012, 12, 15 – 17.)

Päivähoidon on hyvä tietää, että vanhempien mahdollisesti ollessa esimerkiksi mielenterveyspalveluiden parissa, on lapsen avun ja tuen tarve selvitettävä näiden palveluiden toimesta (Päivähoidon lakiopas 2010, 9). Kuitenkaan tämä ei poista sitä tosiasiaa, että mikäli päivähoidossa havaitaan huolestuttavia asioita lapseen liittyen, tulee niistä tehdä lastensuojeluilmoitus. Salassapitosäännökset eivät myöskään estä ilmoituksen tekoa ja se tehdään omalla nimellä (Päivähoidon lakiopas 2010, 9).

Ilmoituksen teon jälkeen sosiaalityöntekijöiden on arvioitava asian kiireellisyys. Mikäli asia ei ole kiireellinen, tulee sosiaalityöntekijän arvioida seitsemän arkipäivän kuluessa mahdollisen lastensuojelutarpeen selvityksen tarpeellisuus. Tilanteen arvioimiseksi sosiaalityöntekijä voi pyytää päivähoidolta lausuntoa lapsen tilanteesta. (Päivähoidon lakiopas 2010, 9.) Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan Seinäjoella asioiden etenemisestä välitetään viestiä ilmoittajataholle, mutta tässä saattaa mennä aikaa. Tiedonkulun kannalta sähköposti on merkittävä väylä. (Hiipakka & Märijärvi 2011.)

Lastensuojelutarpeen selvittämisen jälkeen on sosiaalityöntekijän järjestettävä avohuollon tukitoimia, mikäli tarve sitä vaatii. Tehtäessä päätöstä lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestetystä päivähoidosta ovat aloitusneuvottelussa mukana perhe, päiväkodin edustaja ja sosiaalityöntekijä. Aloitusneuvottelussa käsitellään muun muassa perheen tilannetta ja etenkin sitä, miksi päivähoidon on tukitoimena päädytty. Neuvottelussa sovitaan myös päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyöstä, eli käytännössä siitä, mitä tietoja vaihdetaan. (Hiipakka & Märijärvi 2011.) Huostaanottoon turvaudutaan ainoastaan, mikäli lapsen huolenpito tai kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen. Lisäksi laki edellyttää, että avohuollon tukitoimien on arvioitu olevan riittämättömät lapsen tilanteen korjaamiseksi ja huostaanotto on lapsen etu.

(Päivähoidon lakiopas 2010, 10.) Tämän prosessin yhteydessä tapahtuvan lastensuojelun sosiaalityön ja päivähoidon välisen yhteistyön lisäksi voi päiväkotit tarvittaessa konsultoida lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Haastattelemani sosiaalityöntekijät (Hiipakka & Märijärvi 2011) kertoivat, että epävarmoissa tilanteissa tai muuten asioiden mietittyäessä voi sosiaalityöntekijöitä konsultoida. Tämän tulisi tapahtua kuitenkin niin, että lapsen tai perheen henkilöllisyys ei paljastu.

5.4 Lastensuojelu Seinäjoella

Seinäjoen sosiaali- ja terveystoimen huolehtii sosiaali- ja terveystoimen järjestämisestä. Sosiaali- ja terveystoimen toiminta jakautuu tulosalueisiin, joita johtaa tulosalueen päällikkö. Lastensuojelu sijoittuu sosiaalityön tulosalueelle, jota johtaa sosiaalityön päällikkö. Lastensuojelun johtaja vastaa lastensuojeluyksiköstä sekä perhekeskuksen toiminnasta. Perhekeskuksen toimintaan kuuluu Seinäjoen kaupungin lastensuojelun avo- ja laitospalvelut. Perhekeskuksen Tupasvillan yksikkö tarjoaa avohuollon tukitoimena järjestettävää perheohjausta sekä ennalta ehkäisevää perhetyötä. Perheohjauksella tuetaan vanhemmuutta sekä lapsen kasvua ja kehitystä perheen omassa toimintaympäristössä. Kärjenmäen yksikkö tarjoaa avohuollon tukitoimena järjestettäviä sijoituspaikkoja pääsääntöisesti 13-18 -vuotiaille nuorille. Kärjenmäki tukee lasten ja nuorten kasvua, kehitystä, itsenäistymistä ja perheiden pysyvää myönteistä muutosta. Pajurinteen yksikkö puolestaan tarjoaa avohuollon tukitoimena järjestettäviä lyhytaikaisia sijoituspaikkoja 0-12 -vuotiaille. Molemmissa sekä Pajurinteessä että Kärjenmäessä on kuusi paikkaa. (Perhepalvelut [Viitattu 6.8.2011].)

Lastensuojelun sosiaalityössä otetaan vastaan lastensuojeluilmoitukset, tehdään lastensuojelutarpeen kartoituksia, vastataan lastensuojelun avohuollon, kiireellisten sijoitusten, huostaanottojen, sijaishuollon ja jälkihuollon toteuttamisesta. Työntekijöitä on lastensuojelun johtajan lisäksi 13. Seinäjoen kaupungissa lastensuojeluyksikön toimintaa on juuri uudelleen organisoitu. Nykyään ilmoituksia on vastaanottamassa kolme sosiaalityöntekijää. Lastensuojelun avohuollon toteuttamisen näkökulmasta Seinäjoki on jaettu kolmeen alueeseen: eteläi-

seen, itäiseen ja läntiseen. Jokaisella alueella on kaksi sosiaalityöntekijää. Sijaishuollossa on kolme sosiaalityöntekijää, joista kaksi vastaa sijoitettujen lasten asioista ja yksi sijais- ja tukiperhe asioista. Jälkihuollosta vastaa yksi sosiaaliohjaaja. Poliisilla on myös oma sosiaaliohjaajansa. (Seinäjoen sosiaalityö 2011.)

6 VÄLINEITÄ JA TOIMINTAOHJEITA HUOLEN HERÄTESSÄ

6.1 Lähtökohtana varhainen puuttuminen

Huolen herätessä kaikkein tärkeintä on nostaa oma huolensa esille ja puuttua huolta herättäneeseen asiaan mahdollisimman varhain. Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan mahdollisimman aikaista toimimista ja avointa yhteistyötä ongelmien ennalta ehkäisemiseksi (Varhainen puuttuminen [Viitattu 5.8.2011]). Mikäli aikuisella, esimerkiksi päiväkodin työntekijällä, herää huoli lapsen tilanteesta, tulee siihen välittömästi puuttua. Varhaisella puuttumisella pyritään diagnosoimaan varhain, ehkäisemään uusien ongelmien syntymistä sekä tarvittaessa kannustamaan lasta ja hänen ympärillään olevia ihmisiä. Varhainen puuttuminen sisältää ennalta ehkäiseviä ja korjaavia toimenpiteitä. Päivähoidosta on muotoutumassa merkittävä varhaisen puuttumisen paikka. (Keskinen & Virjonen 2004, 188-190.)

Varhaisen puuttumisen vaikuttavuus on sitä suurempi, mitä pienempi lapsi on kyseessä. Varhaisen puuttumisen tuloksellisuudessa on merkittävä ero riippuen siitä, onko se tehty lapsen ollessa koulussa vai jo ennen sitä. Interventioiden käynnistäminen on siis tehtävä varhain ja päiväkotia on yksi sellainen foorumi. (Keskinen & Virjonen 2004, 189.) Varhaisen puuttumisen kannalta päiväkotihenkilöstö on avainasemassa. Päivähoidossa oleva lapsi viettää suuren osan päivästään päiväkotihenkilöstön silmien alla, joten henkilöstö varmasti huomaa, mikäli lapsen tilanteessa on jotain huolestuttavaa. Varhaisen puuttumisen tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsen hyvinvointia mahdollisesti vaarantavia tekijöitä ja tarjota erityistä tukea sitä tarvitsevalle. Varhaisen puuttumisen kannalta merkittävä asia on avoimuus. (Varhainen puuttuminen [Viitattu 5.8.2011].)

6.2 Huolen puheeksiotto

Työntekijän punnittua omaa huoltaan on mahdollista, että tilanne vaatii sen puheeksi ottoa. Ensisijaisen tärkeää luottamuksellisen suhteen säilyttämiseksi on,

että työntekijät ottavat huolen puheeksi aina ensin vanhempien kanssa (Hiipakka & Märijärvi 2011). Huolen puheeksi oton edellytyksiä on vanhempien ja päiväkodin välinen yhteistyö.

Huolen puheeksiottamisen menetelmä sopii hyvin tilanteisiin, jolloin heränneestä huolesta halutaan kertoa vanhemmille. Menetelmä tarjoaa keinoja ottaa asiat puheeksi kunnioittavasti ja samalla tukea tarjoten. Huolen puheeksiottamisen päämääränä on huolen poistaminen yhdessä vanhempien kanssa. Puheeksioton tukena on mahdollista käyttää tilannetta ennakoivaa lomaketta. Lomakkeessa on kysymyksiä, jotka auttavat valmistautumaan puheeksiottotilanteeseen ja arvioimaan sitä. (Eriksson & Arnkil 2005, 12.)

Lomakkeen kysymykset on jaettu kolmeen sarjaan. Ensimmäisiä kysymyksiä on tarkoitettu pohdittavaksi silloin, kun puheeksiotto on ajankohtaista. Tässä vaiheessa on hyvä pohtia seuraavia kysymyksiä: mikä tilanteessa huolettaa, mitkä ovat mahdolliset seuraukset, jos huolta ei oteta puheeksi ja kuinka mittava huoli on? Kysymykset auttavat selkiyttämään huolta, mikä helpottaa siitä puhumista. On tärkeää miettiä, onko huolta herännyt samasta asiasta aiemmin ja minkä vuoksi sitä ei silloin otettu puheeksi. On myös arvioitava riittävätkö päiväkodin keinot huolen ratkaisemiseksi vai onko tarvetta aloittaa yhteistyö muiden tahojen kanssa. (Eriksson & Arnkil 2005, 12-13.)

Toista kysymyssarjaa on hyvä pohtia juuri ennen huolen puheeksiottoa. Nämä kysymykset auttavat arvostamaan ja henkilökohtaiseen huolen ilmaisuun. Kysymykset ovat: Minkälaista tukea lapsen huoltaja saa työntekijältä?; voiko huoltaja kokea työntekijän uhaksi?; mitä voimavaroja näet tilanteessa?; miten huoltaja ja työntekijä voisivat parantaa lapsen tilannetta?; miten ilmaista halu tehdä yhteistyötä?; mitä puheeksiotossa voi tapahtua, entä sen jälkeen?; mikä olisi paras aika ja paikka huolen puheeksiotolle? Puheeksioton kannalta on tärkeää, että työntekijä pohtii lapsen ja vanhempien vahvuuksia. Eri auttamismahdollisuuksien löytämistä voi hankaloittaa tilanteen yksipuolinen ja negatiivinen pohdinta. Ennalta on jo hyvä pohtia keinoja, joilla lasta voidaan tukea. Keinojen riittävyyttä on myös arvioitava tuen tarpeen kannalta. Tuen tarvetta arvioitaessa on myös huomioitava, onko asia ollut joskus aikaisemmin yhteistyön aihe. (Eriksson & Arnkil 2005, 12-14.)

Puheeksioton onnistumisen kannalta on erittäin tärkeää miettiä sanavalintojaan sekä sitä miten asiat ilmaisee. Huolen puheeksiotto on dialoginen menetelmä, joka tarkoittaa vuoropuhelua eli yhdessä ajattelua. Dialogin tarkoituksena on, että osapuolet irrottautuvat omista näkemyksistään ja kiinnittävät huomiota muiden suhteiden luomiin mahdollisuuksiin. Dialogissa on tärkeää olla kiinnostunut toisesta ihmisestä aidosti ihmisenä, jolla on omia ajatuksia ja tendenssejä. (Eriksson & Arnkil 2005, 12-14, 37.) Dialogissa on tärkeää pidättäytyä vahvojen mielipiteiden ilmaisusta ja antaa jokaisen mielipiteelle tilaa. Dialogin on tapahduttava ilman auktoriteetteja ja hierarkisia suhteita. Dialogin onnistumisen kannalta tärkeää on odottamisen, kuuntelemisen ja suoraan puhumisen taidot. (Väisänen, Niemelä & Suua 2009, 23.) Sanavalintojen osalta on hyvä puhua esimerkiksi huolesta ongelmien sijaan ja pyytää huoltajia apuun eikä esittää valmiita ratkaisuja tilanteen korjaamiseksi. Esimerkit ovat tärkeitä huolen havainnollistamiseksi. (Eriksson & Arnkil 2005, 15.)

Puheeksiottotilanteen tapahtumia on hyvä ennakoida. On hyvä pohtia huoltajien reaktioita ja sitä kuinka itse niihin reagoi. Puheeksiotto tulee käydä rauhallisessa ja yksityisessä paikassa, jossa osapuolten on mahdollista näyttää tunteensa ja kertoa ajatuksensa. Mahdollisuuksien mukaan puheeksioton aika ja paikka tulisi sopia etukäteen. Puheeksiotto voidaan tarpeen vaatiessa tehdä myös työparityöskentelynä. Vanhemmalle on myös annettava mahdollisuus tuoda oma tukihenkilö paikalle. (Eriksson & Arnkil 2005, 16.)

Tapaamista on hyvä purkaa kolmannen kysymyssarjan avulla. Miten puheeksiottaminen tapahtui?; minkälainen tunnelma vallitsi ennen puheeksiottoa, sen aikana ja sen jälkeen?; toteutuivatko ennakoidut asiat?; miten puheeksiotto vaikutti tilanteeseen, paranivatko tulevaisuuden näkymät vai jäikö huolenaiheita?; miten toimia jäljelle jääneen huolen vähentämiseksi? Lopuksi on pohdittava saatiinko huolen aihe kerrottua selkeästi ja havainnollistaen. Minkälaisia voimavaroja perheestä löytyi ja tulivatko ne puheeksiotossa ilmi. Ilmaistiinko päiväkodin auttamismahdollisuudet ja päästiinkö yhteistyöhön? Olivatko aika ja paikka sopivat puheeksiotolle? Tärkeää on myös purkaa omia tuntemuksia puheeksiottoprosessin jälkeen. Miltä tuntui ennen puheeksiottoa ja sen jälkeen? Minkälainen puheeksiottotilanne oli? Oliko keskustelun käyminen hyvä asia? Lopussa

on tarpeen arvioida jatkotyöskentelymahdollisuuksia ja toteutetun puheeksioton vaikutuksia. (Eriksson & Arnkil 2005, 17.)

Huolen puheeksioton on tarkoitus laittaa alulle yhdessä ajattelemisen prosessi. Tätä prosessia voi ennakoida ja tietoinen ennakointi mahdollistaa oppimisen sekä pitää yllä kiinnostusta toisen osapuolen erilaisuudesta. Tämä luo hyvän perustan yhteistyölle. Yhteistyön onnistumiseen vaaditaan vanhempien mukaan ottaminen omien asioidensa asiantuntijoina, jolloin on mahdollista perustaa yhteisliittymä lapsen eduksi. Tämä myös edesauttaa vanhempien sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja sopimukseen. (Eriksson & Arnkil 2005, 37.)

6.3 Huolen vyöhykkeet

Työntekijän huoli liittyy usein itse lapseen ja siihen minkälaiset mahdollisuudet työntekijällä on tilanteen selvittämiseksi. Herännyttä huolta voi punnita huolen vyöhykkeistön avulla. Ne on jaettu neljään osaan, riippuen siitä minkälainen huoli lapsesta on. Ensimmäisenä on huoleton tilanne (sarake 1), toisena pieni huoli (sarakeet 2-3), kolmantena huolen harmaa vyöhyke (sarakeet 4-5) ja neljäntenä on suuri huoli (sarakeet 6-7) (kuvio 1). Huolettomassa tilanteessa lapsen asiat ovat työntekijän mielestä hyvin ja asiat sujuvat niiden edellyttämällä tavalla. Pienen huolen vyöhykkeessä työntekijä on havainnut pieniä huolta herättäviä seikkoja, mutta hän kokee itse pystyvänsä auttamaan lasta ja perhettä. Huolen ollessa kasvavaa (harmaa vyöhyke), työntekijä ei koe pystyvänsä juuri enää auttamaan. Harmaalla vyöhykkeellä huoli on usein kestänyt jo pidemmän aikaa. Työntekijä kokee tarvitsevänsä lisää tukea, mutta pelkää samalla yli-reagoivansa. Suuren huolen alueella huoli on merkittävää, eikä yksittäisellä työntekijällä ole enää keinoja auttaa lasta eikä perhettä. Työntekijällä on ennako-oletus, että lapselle tai nuorelle käy huonosti, ellei tilanteeseen puututa. Kyseessä on työntekijän arvioimasta välittömästä vaarasta. (Eriksson & Arnkil 2005, 25-26.)

Huolen vyöhykkeistä puhuttaessa huomion arvoista on se, että kokemus huolesta on subjektiivinen (Arnkil, 2004, 220). Sama tilanne saattaa toisessa

työntekijässä herättää enemmän huolta kuin toisessa. Vaikka huoli on kokijalleen tosi, se ei kerro kuitenkaan absoluuttista totuutta (Arnkil, 2004, 221).

HUOLIVYÖHYKKEET							
							
Huoli- vyöhykkeet	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
	<i>Huole- ton tilanne</i>	<i>Pieni huoli</i>		<i>Huolen harmaa vyöhyke</i>		<i>Suuri huoli</i>	
		Pieni huoli tai ihmetely käynyt mielessä.	Huoli tai ihmetely käynyt toistuvasti mielessä.	Kasvava huoli	Tuntuva huoli	Paljon ja jatkuva huolta	Erittäin suuri huoli
Henkilökunnan reaktiot		Luottamus omiin mahdollisuuksiin ratkaista tilanne.	Asian tuntija-konsultatio käynyt mielessä.	Luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenemässä. Toivomus lisävoimavaroista ja kontrollanteista	Omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollantien tarve.	Lapsi vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollantteja saatava mukaan heti.	Lapsi välittömässä vaarassa. Omat keinot loppussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava aikaan heti.

Kuvio 3. Huolen vyöhykkeet (Huhtanen K. 2004, 47.)

6.4 Kasvatuskumppanuus yhteistyön edellytyksenä

Pihlajan ja Junttilan (2001) teettämässä tutkimuksesta selvisi, että 3853 päiväkotilapsesta lastensuojelullista tarvetta ilmeni 3%:lla. Näiden lasten lastensuojelun tarpeeseen olivat vaikuttaneet vanhempien päihteiden käyttö, lapsen kohdistuva väkivalta tai sen epäily, vanhemman psyykinen sairaus, lapsen hoidon laiminlyönti ja vanhempien avuttomuus. Päiväkodin työntekijöistä 15% koki tutkimuksen mukaan vanhempien ja lapsen tukemisen liian vaikeaksi ja 15% työntekijöistä ei saanut luotua vanhempiin kontaktia. Säännöllinen keskustelu vanhempien kanssa sovittuna ajankohtana ja vanhempien ohjaaminen lapsen perushuoltoon liittyvissä asioissa lasta tuottaessa tai noudettaessa olivat päiväkotien eniten käyttämiä toimintatapoja perheiden tukemisessa. (Viittala 2006, 67.)

Yhteistyötä päiväkodin ja lapsen vanhempien kanssa tapahtuu jokapäiväisessä työssä. Yhteistyö voi olla esimerkiksi vanhempien tukemista ja opastamista perushoidollisissa asioissa tai kasvatuksellisiin kysymyksiin vastaamista. (Keskinen & Virjonen 2004, 62-63.) Liisa Heinämäen (2004, 174) teettämän tutkimuksen mukaan perhe nähdään sekä yhteistyötahona että työn kohteena. Perheen avun vastaanottamista arvioitiin perheen yhteistyöhalukkuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa tuli esiin työntekijöiden kokema vanhempien passiivisuus. Yhteistyö koettiin monesti näennäisenä ja työntekijän rooli oli enemmän ohjaava kuin vanhempien kanssa tasavertainen. Näistä lähtökohdista on mahdoton toteuttaa huolen puheeksioton edellyttämää dialogia, jonka pohjana on vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö.

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (VASU) käytetään vanhempien kanssa tehdystä yhteistyöstä nimitystä kasvatuskumppanuus. Sen periaatteina toimivat kunnioitus, kuuleminen, dialogi ja luottamus. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa päiväkodin henkilökunnan (kasvattajien) ja vanhempien tarkoituksenmukaista toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kasvatuskumppanuus edellyttää molemminpuolista luottamusta ja kunnioitusta sekä tasavertaisuutta. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät vanhempien vastuu ja ammattilaisten tietotaito. Vastuu kasvatuskumppanuuden kehittämisestä on kasvattajilla. (Koivunen 2009, 153.)

Kasvatuskumppanuuden käsite korostaa molempien osapuolten asiantuntijuuden yhdenvertaisuutta, kunnioitusta ja kasvatuksellisten tavoitteiden yhdenmukaisuutta. Samanaikaisesti se poistaa vanhoja päivähoitoon liitettyjä yksipuolisia toimintamalleja, joissa työntekijät päättivät miten lapsia kasvatetaan. Siitä huolimatta, että kasvatuskumppanuus perustuu kokonaisvaltaiseen tasavertaisuuteen ja vapaaehtoisuuteen, on työntekijällä julkisen sektorin edustajana etulyöntiasema. Hyvästä tarkoituksesta huolimatta kaikki vanhemmat eivät halua olla päivähoidon kumppaneita tai kumppanuuden rajat halutaan määrittää tarkasti. (Koivunen 2009, 154.) Vaikka vanhemmat saavat päättää kuinka paljon ja missä asioissa he yhteistyötä päiväkodin kanssa tekevät, ei se kuitenkaan sulje pois lastensuojelun ilmoitusvelvollisuutta. Vaikka vanhemmilla on ensisijainen

vastuu lapsen kasvattamisesta, on siihen puututtava, mikäli se ei täytä lain asettamia lapsen edun kriteerejä.

Yhteistyötä määrittää myös perheen arki kuten työajat, pitkät työmatkat, aikaiset töihin lähdöt, harrastukset, läheisten sairaudet, työn kuormittavuus, erilaiset perhetilanteet ja hoidon tarve. Kasvattajan on hyvä olla tietoinen mahdollisista yhteistyöhön vaikuttavista seikoista perheen arjen osalta. Yhteistyötä ei voida tarkastella ainoastaan vanhempien yhteistyöhalukkuuden näkökulmasta. Huomioon on otettava myös vanhempien mahdollisuudet ja energia tehdä yhteistyötä. Yhteistyön tekemisen kannalta on tärkeää selkiyttää vanhempien ja kasvat-
tajien väliset tehtävät. (Koivunen 2009, 154-155.)

6.5 Verkostotyö

Puheeksiottotilanteen jälkeen usein selkeytyy, pärjätäänkö ongelman kanssa päiväkotihenkilökunnan ja vanhempien voimin vai tarvitaanko lisää tukea. Mahdollisia ratkaisuja ja verkostopalaverin tarvetta voidaan miettiä yhdessä vanhempien kanssa. (Eriksson & Arnkil 2005, 40.) Verkostopalaverissa ovat koolla vanhempi/vanhemmat, päiväkodin työntekijä ja mahdollisesti vanhemman ystävä, sukulainen sekä eri alan ammattilaisia. Verkostopalaverin tarkoituksena on tuoda päiväkodin näkemystä tilanteesta verkostojen hyödynnettäväksi. Tavoitteena on myös sopia käytännön asioista, joiden katsotaan helpottavan perheen arkea ja lisäävän päiväkodin keinoja lapsen ja perheen auttamiseksi. Tärkeää on saada asiakkaan ääni kuuluviin tuen muotoja määriteltäessä. (Keskinen & Virjonen 2004, 24.) Verkostojen kartoittamiseksi voidaan hyödyntää verkostokarttaa (Arnkil 2004, 218).

Yhteistyöverkostot ovat merkittävä voimavara ja tuki työntekijälle. Yhteistyön syntymiseksi vaaditaan ongelmien puheeksiottoa yhteistyötahojen kanssa. Puheeksioton jälkeiseen yhteistyöhön on kehitetty erilaisia työmenetelmiä. Näitä menetelmiä yhdistää dialogisuus, verkostomaisuus ja voimavarakeskeisyys. Stakesin Palmuke-projektissa on kehitelty erilaisia yhteistyömenetelmiä, jotka perustuvat huolen vyöhykkeistöön. Pienen huolen vyöhykkeellä oltaessa voidaan hyödyntää alueneuvonpitoja. Niissä selvitetään tietyn alueen lasten ja hei-

dän perheidensä hyvinvointia. Teemaneuvonpitoa voidaan hyödyntää, mikäli tiedetään jokin tietty huolenaihe, joka koskettaa useita toimijoita. Harmaalla vyöhykkeellä voidaan tilanteiden selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi käyttää ennakointidialogeja. Niissä etsitään lisää toimintamahdollisuuksia, ymmärrystä ja selkeytystä joko perheen ja sen parissa työskentelevien viranomaisten kanssa (tulevaisuuden muistelu) tai vain viranomaisten kesken (viranomaispalaveri). Suuren huolen tilanteessa voidaan käyttää läheisneuvonpitoa, verkostoterapiaa tai avoimia dialogeja. Läheisneuvonpidon tavoitteena on saada läheisten kanssa sopimus lastensuojelusta ja uusi mahdollisuus lapselle. Verkostoterapian tavoitteena on tarjota mahdollisuus emotionaalisen taakan jakamiseen ja sitouttaa verkostot kriisin ratkaisemiseksi. Avoimien dialogien tavoitteena on yhteisen kielen löytäminen turvallisessa vuorovaikutuksessa. Oman kaupungin sisäisten yhteistyöverkostojen toimivuuden kannalta olisi hyvä, että jokainen kaupunki räätälöisi omaan palvelujärjestelmäänsä sopivat käytännöt. (Arnkil 2005 40-42.)

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla jotain konkreettista, kuten ohjeistus, esitys tai jokin muu ammatillisen käytäntöön suunnattu opas. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapa eli tuotos voi olla esimerkiksi portfolio, jonkinlaisen tapahtuman järjestäminen tai ohjelehtinen. Opinnäytetyöni tuotos on PowerPoint-muotoinen perehdytysmateriaali, jonka kävin esittämässä Kultavuoren päiväkodissa. Toiminnallinen opinnäytetyö toimii vaihtoehtona tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoitus on ohjeistaa, perehdyttää ja järjestää tai järkeistää toimintaa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja kuvaaminen tutkimusviestinnän menetelmin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.)

7.2 Aineiston keruu

Keräsin aineistoa Plari, Lakia, THL ja Finlex-tietokannoista sekä haastattelin kahta sosiaalityöntekijää ja kahta päivähoidon ammattilaista. Tiedonhakuprosessia ohjasivat asettamani tutkimuskysymykset ja haastateltavien esiin tuoma tiedon tarve. Kaksi haastattelua tein kasvokkain ja yhden sähköpostitse, yhdessä haastattelussa haastattelin kahta henkilöä kerralla. Haastattelut olivat avoimia haastatteluja. Avoimessa haastattelussa vain keskustelun aihe on määritellyt. Avoimen haastattelun sisältö määräytyy haastattelussa esiin tulleista asioista, joiden mukaan haastatteli muodostaa jatkokysymykset. Tutkimusongelmat ohjasivat myös haastatteluja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75-76.) Aineistoa valitessani pyrin saamaan tietoa, joka vastaisi tutkimuskysymyksiini. Hakemaani aineistoon tein sisällön analyysin. Sisällön analyysissä valitsin lähteistä opinnäytetyötäni varten tarvitsemani tiedon ja jäsensin valitsemani tiedon omaksi tekstiksi. Sisällön analyysi on lähteistä saadun tiedon kuvaamista omin sanoin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106.) Suurin osa lähteistäni on alle kymmenen vuotta

vanhoja. Yli kymmenen vuotta vanhoja lähteitä käytin vain, jos niissä esiintynyt tieto ei ollut merkittävästi muuttunut.

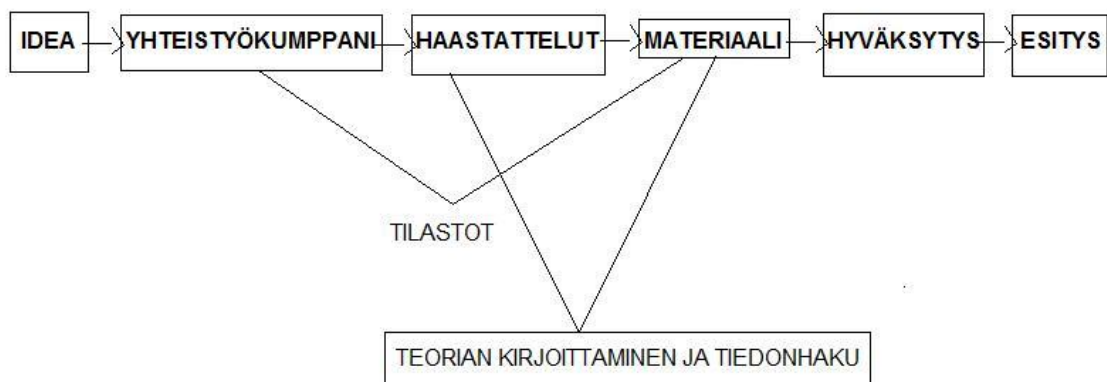
7.3 Perehdytysmateriaalin suunnittelu ja toteutus

Yhtenä tutkimuskysymyksenäni oli selvittää, millainen tieto lastensuojelusta hyödyttää päiväkodin henkilöstöä. Ennakko-olettamukseni tutkimuksiin ja tilastoihin pohjautuen oli, että tällaiselle tiedolle on tarvetta. Kysyin yhteistyökumppaniksi Seinäjoen kaupungin sosiaalitoimea. Lastensuojelun johtaja Janne Pajaniemi antoi tukensa suunnitelmalleni ja toimi yhteyshenkilönäni sosiaalitoimeen. Tutkimusluvan hain Seinäjoen kaupungin sosiaalityön päälliköltä. Työtäni varten haastattelin kahta Seinäjoella työskentelevää lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja kahta päivähoidon ammattilaista. Päivähoidon ammattilaisista toinen on nykyään varhaiserityiskasvatuksen suunnittelija, jolla on takanaan monia työvuosia päiväkodissa. Lastentarhanopettajana toimiva haastateltu on vuosi sitten valmistunut ja vasta työuraansa aloitteleva. Halusin haastatella sekä työuraansa aloittelevaa ja urallaan jo pidemmällä olevaa työntekijää siksi, että saisin monipuolisemman näkemyksen lastensuojelullisen tiedon tarpeellisuudesta ja jo olemassa olevan tietopohjan eroavaisuuksista.

Molempien haastateltujen näkemyksen mukaan tieto lastensuojelusta olisi tarpeen. Pidemmän työuran omaavan haastatellun mukaan tietoja olisi paikallaan päivittää. Hänen mielestään huolen puheeksi ottoa ja mahdollista lastensuojeluilmoituksen tekoa eivät estä niinkään ennakkoluulot ja tiedon puute vaan arkuus. Työuraansa aloittelevan haastatellun näkemyksen mukaan päiväkodeissa ei juurikaan tiedetä lastensuojelusta. Tämä nostaa entisestään kynnystä ottaa huolet puheeksi. Lisäksi tietoa lastensuojelusta tarvitaan, jotta voidaan rauhallisin mielin nostaa asiat esille vanhempien kanssa. Huomionarvoista on myös se, että haastatelluilla on eri koulutustausta. Varhaiserityiskasvatuksen suunnittelijana toimiva haastateltu on sosiaalikasvattaja, joka on työskennellyt uransa alkuvaiheilla myös lastensuojelulaitoksessa. Lastentarhanopettajana työskentelevä on koulutukseltaan kasvatustieteiden kandidaatti, jolla on työkokemusta lähinnä päivähoidosta. Lähtökohtaisesti siis tietopohjat ovat hyvin erilaiset. Olen-

naista on kuitenkin se, että molempien mielestä tietoa lastensuojelusta on hyvä jakaa tai päivittää. (Kuusisaari 2011; Annala 2011.)

Haastattelemalla lastensuojelun asiantuntijoita sain työhöni enemmän näkemystä siitä, minkälainen tieto on päiväkotihenkilöstölle tarpeellista lastensuojelun näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät korostivat, että ilmoituksen tekeminen on työntekijän velvollisuus ja siihen riittää pelkkä huoli. Huoli tulisi ottaa puheeksi ensin vanhempien kanssa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö on edellytys huolen puheeksi otolle. He näkivät tärkeäksi sen, että päiväkoti tuntee lastensuojelun sisällön. Heidän mukaansa tämä edistäisi myönteisempää ja avoimempaa yhteistyötä. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan päivähoidon on hyvä tietää millaisia yhteistyön paikkoja päivähoidon ja lastensuojelun kesken voi tulla. (Hiipakka & Märijärvi 2011.)

Kuvio 4. Opinnäytetyöprosessi 2011.

Haastattelut ohjasivat voimakkaasti tutkimusongelmien ohella tiedonhakua sekä perehdytysmateriaalin kokoamista. Annoin paljon painoarvoa haastatteluille, koska halusin materiaalin palvelevan mahdollisimman paljon käytännön työtä. Pyrin myös rakentamaan perehdytysmateriaalin siten, että siitä on hyötyä jokaiselle päiväkodin työntekijälle koulutustaustasta riippumatta. Teoriatiedon mukaan osaaminen on jakautunut päiväkotihenkilökunnan välillä riippuen heidän koulutuksestaan. Pyysin tilastoja Seinäjoen sosiaalitoimelta lastensuojeluilmoitusten määrästä ja tekijätahoista vuonna 2010. Hain myös THL:n Internet-sivuilta tilaston, jossa näkyi lastensuojeluilmoitusten määrät maakunnittain ja ikäluokittain. Tilastoilla halusin konkretisoida tehtyjen ilmoitusten jakautumisen epätasaisuutta sekä päiväkodin tekemien ilmoitusten vähäisyyttä.

7.4 Lopputulos ja testaus

Haastattelujen ja teoriaan perehtymisen jälkeen lähdin rakentamaan perehdytysmateriaalia. Materiaalin runkona toimii lastensuojeluprosessi, jonka avulla pystyin avaamaan lastensuojeluun liittyviä käsitteitä sujuvasti. Halusin tuoda materiaalissa esille konkreettisia tilanteita, jolloin huolen tulisi herätä. Huolen herääminen on subjektiivinen kokemus. Konkretisoiminen auttaa hahmottamaan tilannetta, jossa lapsi voi olla avun tarpeessa. Lisäksi halusin korostaa ilmoitusvelvollisuutta ja huolen puheeksiottoa, koska haastattelujen perusteella päiväkotihenkilöstö ei välttämättä ajattele lastensuojeluilmoituksen teon olevan velvollisuus. Huolen puheeksiottoa korostin, koska haastattelujen ja kirjallisuuden perusteella vanhempien kanssa vaikeista asioista keskusteleminen koettiin vaikeaksi. Halusin liittää työhöni myös hyödyllisiä lähteitä, joiden koin olevan sopivia päiväkodille. Lähteiden valinnassa kiinnitin huomiota niiden helppolukuisuuteen ja katsoin niiden edesauttavan lastensuojelutyön toteutumista päiväkodissa. Erityisen haasteellista oli rajata asioita, joita kirjoittaa ylös powerpoint –muotoiseen perehdytysmateriaaliin. Sen lisäksi valmistinkin ohjeita esittäjälle –lehtisen, jossa avaan asioita, joita olisi mielestäni esityksessä hyvä mainita. Asiasisällön ohjeita esittäjälle –lehtiseen valitsin haastattelujen ja teorian tiedon pohjalta. Lehtisen rakentamista ohjasi näkemys päiväkodin henkilöstön lastensuojelullisen tiedon vajavuudesta. Lehtisen näkökulma on päiväkotihenkilökunnan rohkaisu heidän ammatillisuutensa huomioon ottaen.

Kävin esittämässä materiaalini Seinäjoella sijaitsevaan Kultavuoren päiväkotiin. Lähetin materiaalin myös lastensuojelun johtajalle kommentoitavaksi. Esitys toteutui 28.10 ja aikaa esitykselle oli varattu tunnin verran. Esitystä oli seuraamassa kyseisen alueen päivähoidon aluejohtaja, päiväkodin johtaja ja päiväkodin työntekijöitä kaikista eri ryhmistä. Kaiken kaikkiaan paikalla oli noin kymmenen henkilöä. Kysymyksiä heräsi niin esityksen aikana kuin sen jälkeenkin. Kysymykset koskivat lastensuojeluilmoituksen tekemisen perusteita, lastensuojelun sosiaalityön tiedonsaantioikeutta, päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyötä ilmoituksen tekemisen jälkeen, huolen esiin tuomista ilmoituksen tekemisen jälkeen, mitä lastensuojeluilmoituksen teon jälkeen tapahtuu. Keskustelua heräsi muun muassa lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavasta päivähoidos-

ta, lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyöstä, asiakasmaksuista ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

Materiaalin testauksen tavoitteena oli saada palautetta sen toimivuudesta. Palaute itse aiheesta oli positiivista. Materiaalille asettamani tavoitteet toteutuivat, sillä se oli kommenttien perusteella selventänyt ajatuksia lastensuojelusta ja sai kuulijat selvästi pohtimaan asiaa. Esittäjän näkökulmasta materiaalin runko oli johdonmukainen ja se eteni loogisesti.

8 POHDINTA

Työn eettiset näkökohdat ovat moninaiset. Lainsäädäntö laittaa pohtimaan lapsen etua ja vanhempien oikeuksia sekä vastuuta. Työntekijä joutuu väistämättä eettisen ongelman eteen, jossa hän joutuu pohtimaan intervention tarpeellisuutta. Lainsäädäntö ei tarjoa selkeitä reunaehtoja sille, milloin interventio on paikallaan. Intervention tarpeellisuuden arviointi jää työntekijän subjektiivisen kokemuksen varaan. Reunaehtojen puuttuminen ajaa osaltaan siihen, että asioihin on vaikeaa puuttua. Yksilöllisyyden korostuminen nyky-yhteiskunnassa on ajanut tilanteeseen, jossa muiden ihmisten elämään puuttuminen koetaan vääräksi, vaikka laki sitä edellyttäisikin. Toimintatapoja on myös arvioitava eettisyyden näkökulmasta. Esimerkiksi vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön voi pilata toimimalla tarpeettomasti heidän selän takana. Tällainen tilanne voi syntyä lastensuojeluilmoitusta tehtäessä, jolloin työntekijä tekisi ilmoituksen ennen kuin on kertonut siitä vanhemmille. Perehdytysmateriaalia tehdessäni jouduin pohtimaan, mitä asioita on tärkeää painottaa nimenomaan lapsen edun toteutumiseksi. Tämän perusteella päädyin korostamaan ilmoitusvelvollisuutta ja huolen puheeksi ottoa.

Työn luotettavuuden näkökulmasta valitsin vain alle kymmenen vuotta vanhoja lähteitä. Työni teorian tieto ei siis ole merkittävästi vanhentunutta. Suuri osa työni teoriasta perustuu lakeihin, joten teoria itsessään ei jätä juurikaan tulkinnan varaa. Luotettavuuteen ja ajantasaisuuteen kiinnitin erityisesti huomiota perehdytysmateriaalia laatiessani.

Työssäni käsittelin lastensuojelua, päiväkotia, varhaista puuttumista, yhteistyötä niin päiväkodin ja vanhempien kuin päiväkodin ja lastensuojelukin välillä. Päiväkodista keräsin tietoa toimintaympäristönä ja sen jo olemassa olevista resursseista, joita voitaisiin hyödyntää varhaisessa puuttumisessa. Lastensuojelusta keräsin tietoa siitä näkökulmasta, mikä hyödyttää ja on tarpeellista päiväkodille. Tällaista tietoa on muun muassa lastensuojeluprosessin kulku ja ilmoitusvelvollisuus. Päiväkodin ja vanhempien välisestä yhteistyöstä kerroin lähinnä hyvän yhteistyön edellytysten näkökulmasta. Päivähoidon ja lastensuojelun vä-

lisestä yhteistyöstä kerroin lastensuojelulain antamien yhteistyömahdollisuuksien näkökulmasta.

Työstäni tulevat hyötymään päiväkodin työntekijät, mutta myös lastensuojelun sosiaalitoimi. Mikäli perehdytysmateriaali onnistuisi tavoitteessaan yhteistyön selkeyttämisessä ja varhaisen puuttumisen edistämisessä, tulisi se näkymään sosiaalitoimessa kriisiytyneiden tilanteiden vähenemisenä ja mahdollisesti päiväkodeista tehtyjen lastensuojeluilmoitusten lisääntymisenä. Jatkotutkimuksena voisi kartoittaa perehdytysmateriaalin mahdolliset tulokset. Tutkimus olisi järkevää toteuttaa vasta muutaman vuoden kuluttua, kun sitä on käytetty jo jonkin aikaa. Tämä kuitenkin edellyttäisi perehdytysmateriaalin järjestelmällistä hyödyntämistä. Koulutustilaisuuksia tulisi järjestää riittävän väliajoin.

Toiminnallisen opinnäytetyön valitseminen oli minulle selvää opinnäytetyöprosessin alusta alkaen. Ensimmäisenä mieleeni tuli varsinainen idea ja toteutus-tapa. Toiminnallinen opinnäytetyö palveli parhaiten tarkoitustani. Opinnäytetyöni tuotoksena valmistui PowerPoint -muotoinen perehdytysmateriaali, joka tarjoaa selkeän rungon päiväkotihenkilöstön perehdyttämiselle lastensuojeluasioissa. Haasteena oli miettiä sopivaa lähestymistapaa perehdytysmateriaalin sisällön osalta. Päädyin rakentamaan materiaalin pääasiassa lastensuojeluprosessin pohjalta, koska tietous siitä on vajavaista.

Ongelmana koko opinnäytetyöprosessin ajan oli rajata se, minkä tiedon katsoin olevan tarpeellista opinnäytetyötäni varten. Muuten suurempia ongelmia ei tullut ilmi. Varsinaisia kustannuksia opinnäytetyöstäni ei tullut. Tein opinnäytetyö sopimuksen Seinäjoen kaupungin kanssa. Seinäjoen kaupungin sosiaalitoimi toimi yhteistyökumppaninani. Tutkimusluvan hain Seinäjoen kaupungin sosiaalitoimen johtajalta. Alkuperäiseen aikatauluun tuli pieniä muutoksia.

Sosionomin ydiosaamisen näkökulmasta työni liittyy toimintaympäristön tuntemiseen ja palveluiden kehittämiseen. Toimintaympäristöjen ja palvelujärjestelmän tuntemisesta on ollut hyötyä kahden eri toimijan välisen yhteistyön kehittämisessä. Työssäni on ollut eduksi lisäksi toimintaa risteävien intressien ja arvojen tiedostaminen. Myös eettisten lähtökohtien tiedostamisesta on ollut hyötyä. (Sosionomin (AMK) ydiosaaminen 2001, 14-15.) Opinnäytetyöprosessi on

syventänyt myös omaa näkemystäni lastensuojelusta ja sen toimintamahdollisuuksista. Työni esittäminen Kultavuoren päiväkotiin antoi lisää kokemusta ohjaamisesta ja rohkaisi oman ammatillisuuden esiin tuomiseen. PowerPoint -muotoinen perehdytysmateriaali palveli hyvin tarkoitustaan. Sen esittämiseen vaaditaan lastensuojelun tuntemusta, jollaista nimenomaan sosiaalitoimesta löytyy.

Työn tekemisen jälkeen ei ole varmuutta siitä hyödyntääkö Seinäjoen kaupunki perehdytysmateriaalia, jolle työn oikeudet ja vastuu sen levittämisestä siirtyvät. Vaikka materiaalia esitettäisiinkin, ei ole varmuutta siitä, että lastensuojelun toteuttaminen päiväkodissa tehostuisi. Lastensuojelullisen näkökulman omaksuminen vaatii koko työyhteisön toiminta- ja ajattelukulttuurin muutosta. Perehdytysmateriaali on kuitenkin askel oikeaan suuntaan. Se antaa tietoa lastensuojelusta ja luo edellytyksiä lastensuojelun toteuttamiseen varhaisen puuttumisen näkökulmasta. Perehdytysmateriaalin hyödyntäminen muun muassa minimoi tiedon puutteesta johtuvan lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättämisen ja vähentää mahdollisia ennakkoaluuloja.

LÄHTEET

A 1973/239. Asetus lasten päivähoidosta.

Annala, H. <xxx.xxx@xxx.fi> 28.10.2011. Kommentteja kysymyksiin. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Johanna Mäkipelkola. [Viitattu 30.10.2011].

Arnkil, T.E., 2004. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. ja Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2005. Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2004. Erityisesti päivähoidossa – Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hiipakka, V. & Märijärvi, P. 2011. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät. Haastattelu. 8.4.2011.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen: erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kallio, T. 2005. Hanke kuvaus ja arviointi. Teoksessa: T. Kallio & P. Pihlaja (toim.) Lasten sosiaalis- emotionaalisten vaikeuksien hoito ja kasvatuksen kehittäminen päivähoidossa – hankkeen loppuraportti. Turku: Painosalama Oy, 5-22.

Karila, K. & Nummenmaa, A.R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen - Kuvauskohteena päiväkot. Juva: WS Bookwell Oy.

Keskinen, S. & Virjonen, H. 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito - Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.

Kuusisaari S. 2011. Lastentarhan opettaja. Haastattelu. 21.9.2011.

Kuvaus varhaiskasvatuspalveluista. [Verkkosivu]. [Viitattu: 20.11.2011]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana:
http://kasvunkumppanit.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

- Lasten päivähoito 2009. [Verkkosivu]. [Viitattu: 25.5.2011]. Terveiden ja hyvinvointiin laitos. Saatavana:
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastenpaivahoito.htm>
- Lastensuojeluilmoitukset Seinäjoella vuonna 2010. 2011 Seinäjoki: sosiaalitoimi. Tilasto. Julkaisematon.
- L 2007/417 Lastensuojelulaki.
- L 1973/36. Laki lasten päivähoidosta.
- Mahkonen, S. 2003. Lastensuojeluilmoitus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M., Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus - Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää? Lastensuojelun keskusliitto.
- Perhepalvelut. [Verkkosivu]. [Viitattu: 6.8.2011]. Saatavana:
<http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/perhepalvelut/>
- Seinäjoen kaupungin lastensuojelusuunnitelma vuoteen 2012. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu: 19.11.2011]. Saatavana:
<http://www.seinajoki.fi/lastensuojelusuunnitelmalk100210versio.pdf>
- Seinäjoen kaupungin päivähoito. [Verkkosivu]. [Viitattu: 13.6.2011]. Saatavana:
<http://www.seinajoki.fi/paivahoito/>
- Sosinomin (AMK) ydinosaaminen: Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. 2001. Rovaniemi: Pohjolan Painotuote Oy.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Upanne, M. 2005. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Puonti. A., Saarnio, T. ja Hujala A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Viittala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus: erityisestä moninaisuuteen. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. Sanat työssä - Vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.

Varhainen puuttuminen. [Verkkosivu]. [Viitattu: 5.8.2011]. Saatavana: <http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Varpu/index.htm>

LIITTEET

Liite 1: Lastensuojelu tutuksi –perehdytysmateriaali.

Liite 2: Ohjeita esittäjälle –lehtinen.

